

6M
382

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
и. Бр. 84619

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

ПОСЕБНА ИЗДАЊА

КЊИГА CXIV

ДРУШТВЕНИ И ИСТОРИСКИ СПИСИ

КЊИГА 47.

СВЕТОСАВСКИ ЗБОРНИК

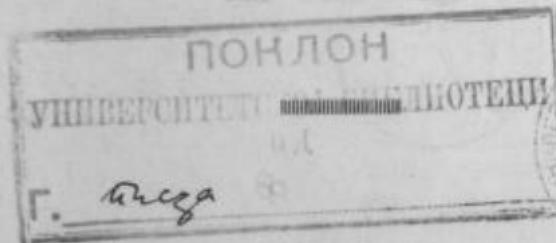
КЊИГА 1

РАСПРАВЕ

4

ДРАГ. КОСТИЋ

Учешће св. Саве у канонизацији
св. Симеона

БЕОГРАД 1936

АКАДЕМІЧНА
БІбліотека

Ім. А.С. Пушкіна

Історичний факультет

Історичний факультет

Історичний факультет

Історичний факультет

Учешће св. Саве у канонизацији св. Симеона

Од
ДРАГ. КОСТИЋА

George or George a monarch

George a monarch

Подобаше сръбъсъни земли Савоу имѣти
архикръш аки иѣкоую тварь царскою, оу-
краси бо прѣстолъ отъчества си и оувезе
трыплетени мъ вѣн'цемъ...

(СКАк. Споменик III, стр. 167).

I

1) У науци, и нашој и страној, примљено је као чиње-
ница: да је Немања Симеон канонизован за свеца о првој го-
дишњици смрти му, 13 фебруара 1201, у Хиландару, од Са-
бора светогорских отаца, а непосредно на основу мирото-
чења његове раке, како то тврде његови и Савини биографи,
светогорски калуђери Доментијан и Теодосије, први на преко
педесет а други на близу сто година после смрти Симеонове.

Тако, у немачкој науци, каже проф. М. Мурко у *Geschichte der älteren südslavischen Litteratur* (г. 1908) на стр. 157:... des heiligen Symeon, der schon ein Jahr nach seinem Tode auf dem Athos kanonisiert worden war. Тако, у руској науци, каже Г. А. Ильинскій у Журналу Мин. просв. за но-
вембар 1908, у чланку Значение Аѳона въ исторіи славянской письменности, на стр. 22: да је Сава у ћелији (Карејској) написао Службу свом оцу, када га је, о годишњици његове смрти, нарочити сабор атонских монаха канонисао. Тако, у нашој науци, каже В. Јагић г. 1867 у Хисторији књижевности народа хрватскога и српскога, на стр. 153:... у Хиландару, о годишњици смрти Немањине, по жељи скупљених отаца светогорских, написао је (Сава) „каноне и стихире и чудо-творенија“ оца својега, сада светим проглашенога Симеона. Тако исто, исте 1867 г., и Ст. Новаковић у Историји српске књижевности, на стр. 48: Сабор светогорски, пошто је видео славу и посвећење (Симеоново мироточењем)... благослови

Саву да напише каноне, стихире и чудеса своме оцу... (и ниже у ноти): а ово је било на дан када се навршила година после смрти Немање. Тако, и у овом веку, г. 1900, у књизи Свети Сава, преглед живота и рада, на стр. 80, А. Гавриловић: Кад се наврши година дана од смрти Симеонове, сазове Сава светогорске калуђере у Хиландар ради годишњег помена. Тада сабор светогорски, по реду хришћанске цркве, канонише Симеона т.ј. прогласи га за свештеника и угодника божјега, благословивши Саву да напише нову службу новом светитељу. Тако, и даље, да не ређамо све, и у овој Савиној јубиларној години, у последњој свесци Братства XXVIII, у прилогу О књижевном делу св. Саве, на стр. 40, каже проф. П. Поповић: Још прве године по смрти Немањиној, на дан смрти његове, 13 фебруара 1201, одржата је у Хиландару свечана служба ктитору хиландарском, у присуству проте и свих светогорских отаца, и Немања је тада проглашен за свештеника.

2) Опрезније од наведених, без виднога везивања за прву годишњицу од смрти Симеонове као датума његове канонизације, иако се држи казивања Доментијанова као и сви други што ће се наводити, каже Павле Шафарик у *Geschichte der südslavischen Literatur*, Bd. III, на стр. 114 само: *Nach Domentijan, verfasste Sava, auf Befehl der Synode von Athos, den Kanon zu Ehren seines Vaters, des h. Symeon.* Не казује ближе кад је Сава ту Службу могао писати, али се види повези са типицима писаним у Хиландару, да је и она могла бити писана ту и о свештенику канонисаном ту. Слично томе и Св. Вуловић у прегледу О књижевном раду св. Саве у Проповедном Гласнику за г. 1895, на стр. 180, каже: 2) *Служба св. Симеону српском*, коју је написао по жељи и благослову „светог сабора пресвете Богородице светогорске”, пошто је Симеон Немања — за свештеника проглашен. Сасвим кратко и уопштено казује Ник. Дучић у Историји Српске православне цркве (Књижевни радови, књ. IX) на стр. 74: Зато га (Симеона) светогорски сабор призна и прогласи за свештеника, а монахи Саву овласти да му напише службу. Исто тако и у најновијој Историји Православне српске цркве (г. 1921) каже проф. Рад. Грујић на стр. 15: Ради богоугодна живота Немање

мањина и великих заслуга за Православну Цркву и Народ Српски, убројала га је Црква наша међу прве светитеље своје.

3) Осећа се сумња у казивање Доментијаново да је светачка канонизација Симеонова извршена у Хиландару и онако брзо, у напомени проф. А. Соловјева у чланку Хиландарска повеља великога жупана Стефана (Првовенчанога) из године 1200—1202 (Прилози за књиж., јез., истор. и фолклор, књ. V, стр. 77). Упоредивши текст Житија Симеонова од Саве са Хиландарском повељом Стефановом с потврдом и краља Владислава, проф. Соловјев ту каже: „Обраћамо пажњу на то, да и Стефан Првовенчани (у нашој повељи 6 пута) и Владислав говоре о Немањи као о *светом* док Св. Сава никде не пише тако [разуме се: у Житију] Мислимо да Св. Сава као духовно лице није смео да прогласи свога оца за светог, док није био канонизиран. Међутим светована лица већ дају му епитет светог одмах после његове смрти, служећи се стилом византијских повеља“. — Постојање сумње истиче се нарочито у вези с другом напоменом на стр. 79, по којој је Сава „у Студеници (г. 1206—?) почeo да пише о животу свога оца“.

Међутим, без обзира на казивање тако позних сведока као што су Светогорци Доментијан и Теодосије, ја сам у неколико наврата до сада истицао, већ и према вероватном времену писања и Савине Службе св. Симеону и Стефанова Житија св. Симеона (оба списка после 1208. г. и то не на Светој Гори него у Рашкој), да и светачку канонизацију Симеонову треба помаћи после преноса његових моштију из Хиландара у Студеницу. Тако најпре, у предговору свом издању Стефанова списка Житије и жизан св. Симеона Немање (Београд, 1923, издање „Времена“), на стр. 5: „Кад су по преносу Симеонових моштију из Хиландара у Студеницу г. 1208, Стефан и Сава, с благословом Светогорског синода, прогласили Симеона за света, они су братски поделили и посао око прослављања његона“. Тако и у том смислу, још и у Зборнику филолошких и лингвистичких студија у част А. Белићу (Б., 1921), на стр. 158 у чланку Да ли се сачувало што од Савине Службе и Похвале св. Симеону?; па и у прегледној таблици података о Сави, Доментијану и Теодосију, прило-

женој уз чланак Је ли Доментијан био ученик Савин и са-
путник му по светим местима? у Гласнику Југ. проф. др. (св.
за јули — авг. 1933, стр. 944); затим и у Гласу СКАК. CLXI
(83) у чланку Ко је саставио Похвалу св. Симеону, сачувану
у Доментијанову Животу св. Симеона, на стр. 181.

Напоменама овим био је управо главни циљ да истакну
потребу, да се питање о светачкој канонизацији Симеоновој
проучи и расветли боље, и мимо казивање Светогорца До-
ментијана и Теодосија. Како се досада нико други не при-
хвати тога посла, покушају у овој радњи да расветлим то
питање колико се може и оправдам наведено друкчије да-
тирање светачке канонизације Симеонове.

II

Изабраник Божји оспособљава се за свеца досмртним
богоугодним животом земаљским („житијем“) и посмртним
чудесима, којима манифестију живот свој небески („живан“)¹⁾.

¹⁾ Разлика у значењу паралелака „житије“ (храна; човеков живот на земљи, земаљски, „тленни“) и „живан“ (живот небески, ангелски, „нетленни“; за човека богоугодника посмртни, манифестијан чудесни) одржавана је неко време у књижевном старословенском језику и његовим рецензијама, у бугарској књижевности Симеонова доба, у нашој у самом почетку њесном у 13 веку (само у Стефана Првовенчанога Житију и живни св. Симеона). Ова тајана разлика у значењу удешена је према таквој разлици грчких синонима ὅμος (житије; живот) и ἕτερος (живан; живот) а ту разлику приказује обиљем примера речник Ервина Пројшића у преради Вајтера Бауера *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und den übrigen urchristlichen Literatur* (Zweite Auflage, Gießen, 1925). Према томе, отпада као неоправдана, замерка проф. Л. Мирковића у чланку Уврштење деспота Стевана Лазаревића у ред светитеља, у Богословљу (св. З за г. 1927) на стр. 175, да „тумачење речи „житије“ и „живан“ од Д. Костића [у Делу, св. за фебр. 1896, стр. 294 и д.] без узимања ори-
гинала [наслов у грчким хагнографијама: β.ός καὶ λογίτειον] у обзор, није тачно“. А зашто су наши хагнографи водили да за други део у на-
слову својих списа место „подвига“ и „чудеса“ (као Теодосије) или „жи-
тельства“ (као Шамблак) стављају „живан“ (Стефан, Доментијан, Констан-
тин и др.), и да ли су и колико су осећали да се и „подвизи“ и „чудеса“
садрже у „живани“, речи вероватно само књижевној (према: бојазан и др.)
а несумњиво познијега посташа од паралела јој „житија“ и „живота“, —
друго је питање, још нерасправљено.

Прелаз из прве фазе светачког живота у другу, смрт („представљање”, „успење”), један је од важнијих момената у том двоструком, грешничком умрлошћу не прекинутом живљењу светачком. Необичност тога „успења”, нарочито свега онога што га прати ван самога умираоца, видно истиче светаштво његово.

Стога ћемо прво, у најкраћем, прегледати: како о смрти Немање-Симеона причају четири његова биографа из 13 века: 1) *Сава* у уводној глави Студеничког типика, у биографији ктиторској Житију Симеонову (писаном око 1208 г.), као очевидац; 2) *Стефан Првовенчани* у хагиографији Житију и животи св. Симеона (пис. од 1208 до 1216 г.), као савременик; 3) *Доменицијан* у обе своје хагиографије Житије и животи св. Саве (1253 г.) и Житије и животи св. Симеона (1264 г.) на преко пола столећа по догађају; 4) *Теодосије* у хагиографији Житије и подвизи и чудеса св. Саве на скоро столеће по догађају. Поређењем њихових казивања видећемо: у коликој је мери који од њих сматрао Симеона за свеца, т.ј. упоредни проценат историчности и легендарости у њиховим казивањима.

1) *Сава*, очевидац и најприснији присутник, бележи ове моменте Симеонова умирања (Спisi св. Саве, стр. 168/170): а) опазио је (по изнурености болесника) јако готовити се къ отхожденью; б) моли га да последњи пут благослови наслѣдие свое, и на благослов тај додаје аминь; в) Симеон тражи икону пръветую богородицу... јако да прѣд ињю испушту доухъ свои; г) моли Саву да му навуче погребну расу, у којој ће лежати у гробу, да му по земљи простре рогозину (на њој је и иначе лежао на одру, као монах) и положи га на њу и стави му камен под главу (као правом велико-схимнику); д) Сава истиче као чудо ту чињеницу што Симеон, је гоже боахоу се и трепетахъ въсе страноу тъ видимъ бѣ јако единъ отъ странныхъ, ништь, расою обиетъ, лежешть на земли на рогозинѣ и камы емоу подъ главою, въсѣми кланяемоу и оумиляющшоу се и просештоу оу въсѣхъ проштеніа и благословеніа; ѡ) пошто Сава оста сам с једним иноћи самртник вътиша (престаде да

дише дубоко, да се трза и намешта на тврду лежишту) и од тада није више проговорио ни речи са Савом (пао у занос самртни); е) о јутрењи, кад се у цркви, до које му је била ћелија, зачело пјетре црквено, одједном му се лице (самртнички „земљосано“) просвјети (истеже и побледе као восак) и он въздвиг (очи) на небо и *рече: Хвалите Бога въ светыхъ его, хвалите его и на утвръждени силы его!* (почетие речи „хвалитног“ псалма 150., који се увек пева на јутрењи²⁾) те га је, чувши га у агонији, сам понављао); ж) Сави се (по очима самртнички укоченим у таваницу, на небо) учинило као да Симеон говори с неким изнад себе те га упита: Оче, кога видиши те говориш?, а он сврнувши поглед на њега рече му настављајући псалам: Хвалите его и на силахъ его, хвалите его и по прѣмногому владичествю его! (други стих), и то рекавши, и одмахъ доухъ свои испоустивъ оуспе о Господѣ; з) Сава павши на лице его плаче горко и благодари Богу што виде такву кончину његову; и) остали калуђери, Хиландарци, чувши да је Симеон умро, дођоше опет и разбравши од Саве како је издахнуо, диве се и славе га готово стихирски: О блаженъ Симеоне, сподобивы се таково видѣниe видѣти въ коньцъ: владикоу (Христа) светаго благодѣти въздашошта!; ј) преносе тело Симеоново из ћелије и постављају срђдѣ цркве ѿкоже обичаи јесть; к) опевају га и тада пришли светогорски монаси, и других народности, прво Грци, потом Јермени, па Руси, па Бугари, најзад мы егово стадо съвъкоупљеное; л) Сава га сахрањује у нови гроб („стари“ је у Студеници), као што му је заповедио.

Да ли би неко, и данас, и без онолике побожности којом се одликовао Сава, овако стварно и истинито у сваком детаљу описао умирање љубљенога оца, потпуно пројета мишљу о царству небескоме? Ничега необјашњивога, легендарнога, чудеснога у причању монаха дванаестог века о смрти великосхимника, доскоро моћног владара! Једна скромна само а неизоставна напомена: „И заиста, браћо и

²⁾ По дра Л. Мирковића Православију Литургици (Ср. Карловци, 1920), другом, посебном делу, у одељку (11), о јутрењу, иза светилића читају певнице псалме 148: Хвалите Господа съ небесъ... и 119: Воспойте Господеви пѣсни нову... и 150: Хвалите Бога во светыхъ его... (стр. 27).

оци, било је чудо видети онога кога се некад сви бојаху, како се свима клања..." (Списи св. Саве, стр. 169). Оно пак тумачење о виђењу владике (Христа) који, не само у фигури, прихвата душу преподобнога, дали су Сави хиландарски монаси кад им је, свакако још детаљније него у Житију, при чао о смрти очевој одмах, још под потресним утиском вели кога момента. Њима он то тумачење и ставља у уста (стр. 170). А и оно је, и по времену, и по месту (у храму Богородичном, с иконама њеног Успења, где јој Христос сам прихвата душу), и по слушаоцима Савиним, тако природно разумљиво, да ни најмање не квари реалистичност описа Савина. Напротив, тачност се његова може сматрати чак толиком да, по њему, смо закључивати како обичај давања сајмртве упаљене свеће у руку ономе што издише, није постојао у оно време, кад га ето Сава не спомиње поред толиких других детаља. Место сајмртве свеће, Симеон је, по тадашњем обичају (само монашком?), држао икону Богородичину, у вези с моментом и местом (у храму Богородичном), можда, баш икону њеног Успења.

И осам година по догађају, Сава у опису смрти очеве, заиста и чудесне, слика овога као човека, безмерно побожна и „богоносна“ калуђера, али ипак још не и као свешта. Он даје веран опис, очвица и стварног доживљача, учесника.

2) *Стеван*, ни присутник, ни очевидац, али савременик и несумњиво први кога је ван Свете Горе Сава опширије писмено обавестио о смрти Симеоновој па му и доције причао о њој при првом сусрету³⁾) приликом преноса Симео-

³⁾ Домишиљање проф. А. Соловјева у чланку Хиландарска повеља великог жупана Стефана (Првојевићанога) из године 1200—1202 у Прило зими за књиж., јез. и др., књ. V, на стр. 76: „И психолошки је најверо ватније да је на вест о смрти омиљеног му оца Стефан похисао у Свешу Гору, чим су му државни послови дозволили, дакле исте године 1200, после пола године (или после године и по)“ — заснива се на недовољно тачном разумевању текста (стр. 70): помышљ въ себѣ: сподобить ме (т.ј. да ће ме сподобити) владика мои Јисусъ Христосъ тоунжде (такође ту, у Хиландару) поклонику быти (некад, доције)... и оу (крај) гроба... го сподина ми светога Симеона минхъ; (а дочеках одмах и) сподобилю бихъ быти ему с нимъ (са Симеоном) ктиторъ и слоужитељъ Стефан ту казује

нова тела у Студеницу; будући у исто време и књижевник који воли легенду и њен књишки шаблон, потребан му као писцу хагиографије — не прича по извештају Савину него уноси нове и друкчије детаље, из легенде како се развила у Рашкој према замету у Хиландару, по оном тумачењу хиландарских монаха о Симеонову виђењу Христа.

Тако, у Стефана (стр. 40/41 у Житију и житни св. Симеона-Њемање, у издању „Времена“, 1923) нема Савиних детаља: (б) о последњем благослову наследника, што би баш смели ту очекивати; ни (г) о облачењу погребне расе; ни (ђ) да је Сава отпратио остале хиландарске монахе на спавање а сам остао само с једним иноком поред оца у агонији; ни (ж) Савино неодређено питање: Оче, кога видиш те му говориш?; ни (з) Савино падање преко покојника; ни (к) опевање Симеона редом по народностима, чиме се Сава с разлогом дичи. Место тога Стефан у (в), уз молбу Симеонову Сави да му принесе икону Богородичину, домеће и речи његове: „Ево, претстоји Христос невиђено и зове ме!“, те би се подразумевало даље: „да му предам у руке дух свој“, али Стефан и то преноси на Богородицу, за коју опрезнији Сава каже само да ће пред њом (њеном иконом) испустити дух свој и успети о Господљ; даље, насупрот Савином (ђ) истицању усамљености Симеонове при умирању, по Стефану, он баш тражи да му се доведу прота и сва братија светогорска, „да виде исход мој“, и додаје: „Јер већ се приближују слуге Господа Бога мојега и војници крепки, и глас

само своју, „у себи“ скривену жељу, „помисао“: да се не само поклони грбочу очеву у Хиландару па да се врати, него да такође, као и Сава, буде ту монах крај гроба очева; а не казује да му је та жеља извршена као што је извршена указана му част да уз оца и с њим заједно буде ктитор. Зато је за прву жељу и употребљено футурални презент (сподобити) а за извршену част пртерит (сподобаљи бих). И какав би он то заветник и био, да га је Христос заиста сподобио да изврши помисао, а он је извршио само у пољу: дошао у Хиландар, поклонио се грбочу и — вратио се, не поставши и минх у гроба очева? Да се и не питамо даље (на пр. зашто о том доласку Стефанову не говоре ни Сава ни Стефан?), јасно је да великом жупану Рашке, с грабљивим Угрима на северу и са завидљивим кнезом Вуканом на западу, нису могли државни послови никад дозвољити да се одмиче тако далеко од земље, нити се он одмичао.

њихов и песме њихове слушају уши моје"; затим, у вези с тим сви ти многобројни присутници око сартистика плачу и моле га да их не остави „сирочиће“ а Сава још и да га поведе под вечне кровове, јер не може трпети разлучење од њега; даље још, сви наричу а Симеон им каже: „Што сте објети печаљу? Начните надгробна пјенија!“; најзад још: Изненада би шум, и као да се подиже место на коме беху, и чуј! песма ангела невиђених: „Слава ва вишњих Богу а на земљи мир, ва чловецех благовољеније!“ А триблажени Симеон појаше с њима, што су сви видели И тако предаде дух свој у руке Господње славно. На крају, сасвим кратко: сахрана и разлазак.

Јасно је да је Стефан, пишући не обичну биографију оца, владара и калуђера, него хагиографију свете Симеона, морао и опис његове смрти прилагођавати дотичном шаблону хагиографском. Упут коме ће, дао му је већ и Сава наводом последњег свог говора оцу: „Оче, кога видиш те му говориш“ а нарочито тумачењем Хиландараца да је он то говорио с Христом, који му је наравно претстојао невиђено и звао га да му преда дух свој у руке (Стеф., стр. 40). А Христос се као непосредни прималац душе јавља најпре и највидније при успењу св. Богородице. Ту он лично претстоји смртници, окружен слугама и крепким војницима својим, архангелима и ангелима који појањем славе тај моменат; ту смртница говори с њим и он непосредно прихвати душу њену и држи је у наручју као одојче што се тленом смртну родило, оживело у нетленој животи вечној. Све је то насликано на иконама Успења св. Богородице, онако како се спомиње у служби тога празника, у стихираима и пролозима минејским.

Загледамо ли у минеје и прологе најближе времену Стефанову, најстарије што их је сачувала београдска Народна библиотека и после ратних губитака, наћи ћемо, поред момената истакнутих у опису икона, и друге у којима се Стефанов опис Симеонове смрти и сахране слаже с причом о Успењу св. Богородице а у исто време разликује од описа Савина. Тако се у пергаментским минејима под бр. 12 (бугарске рецензије 13/14 в.) и под бр. 67 (српске рец. 14 в.)

налазе и стихови: Зръше въ истинъ аггелская воинства прѣстования твоего (л. 215 α у бр. 12); затим: Твоимъ исходнымъ пѣниемъ и надгробнымъ въздоухъ оубо освети се (л. 98 β у бр. 67), и др. У пролозима српске рецензије, потеклими с једног основног извода, у прологу под бр. 27 (пергам., с почетка 14 в.), па у оном под бр. 458 (хартија, с краја 14 в., с двокраком сиреном у водном знаку), као и под бр. 686 (хартија, г. 1560), налазимо (у наводима из бр. 458): а) плач Јерусалимљанака које Богородицу на одру не обсиротити се молахоу (л. 233 β); б) бысть вънезапоу громъ ноужд'наго шоума и множество настоаніи облакомъ (л. 234 α), којима су апостоли — по жељи Богородице — нанесени са разних страна света, да виде исход њен; в) по доласку Христа у пратњи архангела и ангела Богородице въ роуцѣ својега сына и Бога доухъ испоусти; и въ сихъ начињаје исходна пѣниа Петръ... Тогда же, тогда и ангели појоште слышими бѣхоу и гласы прѣмир'ныхъ чиновъ въздоух испльнаахоу (л. 234 α/β), и др.

У великом минеју руском, који је у 18 веку уредио св. Димитрије Ростовски, све је то још много опширије и са много више детаља: и о наредби Богородичној односно погреба, о разговору њеном са Спаситељем, о тексту ангелског пјенија, који не одговара ни Савину наводу Симеонова говора (Хвалите Бога за светих јего...), ни Стефанову наводу ангелске песме коју је и Симеон певао с њима (Слава за вишњих Богу...). Али и овај навод Стефанов песме коју су, знамо, певали ангели кад је Богородица родила Христа, може нам такође показивати да је Стефан при опису Симеонове смрти мислио на Богородицу, на њено успење, те је ангелима ставио у уста песму Богородичину, Божијину, али значаја општијега него она што се наводи по минеју руском, упућена лично Богородици (Радуј се, благословена међу женама!). Она прва, што ју је употребио Стефан, заиста сасвим одговара и „успењу“ Симеонову.

Не знамо да ли је Стефан прилагођујући опис Симеонова исхода хагиографском шаблону светачког успења, имао на уму непосредно Успење св. Богородице, приказано и иконама и фрескама којих је у Студеници, храму Успења св. Бого-

родице, било у обиљу, или успење кога другог ранијега свештеника, прилагођено већ тако ближе Симеоновом исходу. Нов детаљ, за који бисмо могли рећи да га је сам Стефан унео, јесте молба Савина да и он умре уз Симеона. А најочитији знак заборавности онога што преудешава ствари јесте двојако казивање о истоме, јер на стр. 40 каже, по њему, Симеон да му Христос претстоји и зове га себи, а затим тражи икону Богородичну, да би њој предао дух свој у руке, док на стр. 41 поправља се и каже да је Симеон дух свој предао у руке Господње.

У причању Стефанову имали бисмо свакако легенду о смрти Симеоновој, сачувану у форми у коју се развила у Рашкој до године 1216.

3) Светогорац Доменишијак нити је био савременик смрти Симеоновој, пошто се на десет година после ње тек можда родио⁴⁾, нити се користио причањем Савиним, ни усменим, ни писаним у уводној глави Студеничком типику, који у Хиландару није био ни познат.

а) Пишући хагиографију св. Саве, завршеној 1253 године у Хиландару, он се није користио ни причањем Стефановим, него је о смрти Симеоновој писао по легенди што се током пола столећа стварала у Хиландару и на Светој Гори. Надовезујући своју причу на панегирички текст несумњиво своје раније Похвале Св. Симеону и св. Сави⁵⁾, он каже (овде скраћено) на стр. 173/175: Од двојице преподобних (Симеону и Сави) доспе једноме (Симеону) да Господу плати дуг (умре); ујутру, Сава, пошто је сву ноћ пробдео поред самртника, оставивши јединага брата слоужешта прѣподобномоу, иде въ црковь, въ съборь братијамъ на пътије оутръниааго богословија. малъ же часъ приюмъ и позванъ бысть прѣподобныимъ и пришль обрѣте и (Симеона) готовешта се къ званю небеснааго отьца. и съньмъ и съ одра... положи юго на рогозъници... и сънесе и въ папратоу црковьною. и малоу часоу оутишио бывшиоу, възбъноувъ тако отъ сина

⁴⁾ Гласник Југ. проф. др., књ. XIII, св. 10—12, на упоредној табанци биограф података о Сави, Доменишијаку и Теодосију, стр. 944.

⁵⁾ СКАК: Глас CLXI, стр. 146.

благослови Савоу и въсь съборь чрънъць, чедъ своихъ (хиландарскихъ монаха), и вънезаапо бысть шоумъ съ небесъ нѣкакъ недомыслимъ намъ въ пльти соуштиимъ... и повелѣниемъ отъца небесънааго приспѣ доухъ светыи съ силами небесъными поюште пѣсни: „Хвалите Господа съ небесъ, хвалите и въ вышнинъ юго; хвалите и въси аньгели юго, хвалите и вси силы юго!“ светыи же прѣподобныи отъца отпѣваше имъ... понуждающ братию свою, съборь светыи, славити съ нимъ отъца и сына и светаго доуха, и немльчиноую пѣсни приюмы отъ зачела псальма даже до конъчины рекъ въсклициемъ: „Въсакою дыханію да хвалить Господа!“ и роуцѣ свои въздѣ къ вышнину, и съ аньгели на земли небесъноую пѣсни пою и тако прѣстави се о нась и доухъ свои прѣдасть Господеви. Христосъ доушоу юго приюмы въведе въ покон небесъни... и тако (Сава с братијом хиландарском) пѣсни въсылаше о покон светааго и положены быше мошти юго въ цркви Богородице хиландарскию. Светыи же заповѣда кирь Савѣ мошти юго прѣнести въ землю отъчества...

У овом опису Доментијанову који се слаже са Савиним у том што: а) спомиње око Симеона самртника само братију и чеда његова, „сабор“ само монаха хиландарских, а не сабор светогорских отаца и проту, као Стефан (разликује се илак од Саве у том што вели за њега да се баш пред саму смрт Симеонову Сава уклонио у цркву, на јутрење, а уз самртника остао један монах хиландарски); б) каже такође да је Симеон издахнуо у јутрењи, и в) наводи текст ангелске песме из псалма 150 (само цео, не тек две прве строфе) — имали бисмо сачуване трагове причању очевидаца и савременика, монаха хиландарских, али већ прилагођено, као и Стефаново, шаблону светачких успења, нарочито Богородичина, на основи њихова тумачења да је Симеон умирући видео Христа. Уз Христа су наравно дошли и ангели са шумом (њихових крила), па и појање њихове (по Сави, само калуђера) те и Симеоново отпевање (по Сави, само говорење) целога псалма до конъчины (не само две прве строфе) а съ въсклициемъ последњег стиха, па и нуђење братије да певају такође, још при том и роуцѣ свои въздѣ (не само очи), и — што чини

највећу разлику, у корист хиландарских монаха — умире пред целим сабором чеда својих, хиландарских монаха, чиме се наравно даје причању њихову вредност свједочанства очевидаца а не тек прво извештених савременика и присутника погребу.

Све су то елементи основне легенде хиландарске, који су послужили Доментијану за причање у Житију св. Саве г. 1253, а могли су, по саопштењу кога монаха хиландарског, као „очевица“, послужити и Стефану, као материјал погоднији од реалистичке приче Савине смрту његова хагиографског списка. Стефан је у прилагођивању хагиографском шаблону отишао и даље од Доментијана па је на пр. уза шум и песму ангелску додао и дизање места, а место скромног сабора хиландарских чринаца довео цео сабор светогорских отаца с протом на челу (слично сабору апостола с Петром на челу при успењу Богородичином). Причајући у Житију св. Саве о смрти Симеоновој више као узгред, због Саве, Доментијан као да хиландарску легенду није сам ни допуњавао, само је стилским украсима и шаблонским фразама ширио причање. При том преудешавању и њему су се омакле неке несугласице. Тако на пр. на стр. 173 каже да се Симеон спремао умрети по званию небесънааго отьца (по Стефану, Христа), по чијој заповести (стр. 174) приспѣ доухъ светыи съ силами небесъными, па (на истој страни ниже) како Христось приїмъ доушоу юго уведе га у покој. Богородицу не спомиње као пријемницу.

б) Кад му је после десет година (1264), по нароکу краља Уроша, требало писати и Житије св. Симеона, књигољубиви Доментијан је по обичају свом и других књижевника и онога времена, прикупio на радни пулт свој у Преображенском ступу (кули) у Хиландару, сву ранију књижевну грађу о истом свецу, разне списе књижевне, своје и туђе, и то: 1) своје Житије св. Саве, Службу св. Симеону и св. Сави, Похвалу истој обојици, Службу св. Сави и Похвалу истоме; 2) Стефана Првовенчанога Житије св. Симеона; 3) Савину Похвалу Симеону⁶⁾ па можда и Службу истоме свецу. Препис Сте-

⁶⁾ СКАК. Глас CLXI: Ко је саставио Похвалу св. Симеону, сачувену у Доментијанову Животу св. Саве.

фанова Житија св. Симеона можда му је и послат из Рашке⁷⁾ уз нарок да га, онако неуобичено довољно (почето као хагиографски спис па окренuto у мемоарски, завршено већ похвалски па опет настављано) па и обимом доста неугледно, преради, да и већом књижевном украшеносту и раширењу може достојно пристати уз раније му дело, Житије св. Саве.

Типицима, ни Хиландарским, још мање Студеничким, ни Карејским, као ни повељама хиландарским, ни Немањином ни Стефановом, није осећао потребе да се користи, јер није ни мислио да пише типик или повељу него дело књижевно, биографију и то ону више врсте, хагиографију. Зато му је можда и промакло пажњи реалистичко причање Савино, сачувано само у Студеничком типику. А што се у његову опису Симеонове смрти и у Житију св. Симеона налази у појединостима неким слагање са Савиним описом а мимо Стефана, то се има преписати слагању основних му извора: непредушаваном сећању очевица Саве и хагиографски већ ошаблонисаном сећању савременика, хиландарских монаха, правих тумача и стваралаца легенде о смрти Симеоновој.

Опис те смрти у Доментијанову Житију св. Симеона (стр. 75/79) просто је скрпљен од ранијега његова описа у Житију св. Саве (стр. 173/175) и Стефанова (стр. 40/41), с до-мецима и новим, прилагођеним опису Стефанову те с појачаном још чудесношћу и легендарношћу, по укусу наручника. На текст, унесен у оба Житија Доментијанова из његове Похвале св. Симеону и св. Сави, односно у Житије св. Симеона из Житија св. Саве, с прелазом како, као и раније, доспљ јединому (Симеону) дужноје Господеви въздати (стр. 75), надовезује се уметак из Стефана (стр. 40) како начеть болјти прѣподобыни и призыва Саву и рече му да не умрети, јер му Христос претстоји (изостало: невиђено), па га моли да му принесе икону Богородице, да прѣдамъ въ роуцъ юк доухъ мои; затим да му призове (стр. 76)protoу и въсоу братију, да му виде исход и (додато:) да благословимъ дроугъ дроуга, јер већ чује песме небеских војника; па кад му је

⁷⁾ Једини препис целог Житија сачуван је у париском перг. рукопису XIII в., који је раније био у Хиландару.

икона принесена и сакупили се сви — ту престаје уметак из Стефана и наставља се по Житију св. Саве — тада баш при-
спљ врјеме оутрњним пѣснема; Сава сву ноћ бдео па, оста-
вив једног брата уз самртника, оде у цркву на јутрење, у-
брзо дозван од Симеона виде како се он готови позваню
небеснааго отьца, спусти га с одра на рогозину и пренесе у
напрату црквену. Ту сад, у вези с уметком из Стефана о
присутницима смрти Симеоновој, вени дометак, по коме су
то били (стр. 77) въси светии и свештени прѣподобњии и
праведњии малии и велиции жителј светыи сије поустыније
Светыи Горы, рекьше вътораго раја. Сви плачу, диве се
Симеону, највише Сава топлыми слъзами въплиаше (читава
мала похвала која завршује дometком новим): „И вижду (како
Сава) бесчисльныи силы небесныи окръсть тебъ обистој-
ште и виждоу боголѣпию твою съ ними” — па се наставља
апострофом из Стефана (стр. 41): „Виждоу те селеније оть
насъ творешта къ Христу” и др. и молбом Савином да се
заузме за спас чеда својих (изостала је жеља Савина да и
он умре с оцем). И цео сабор (остало ипак: чедъ прѣпо-
добънаго, као да се тиче само Хиландараца) моли Симеона
да их помене въ блаженни покои твои, а Симеон, као про-
будив се из сна, нуди их да почну надъгробнаа пѣнија.
Одатле (стр. 78) опет све по Житију св. Саве (стр. 173/174):
шоумъ съ небесе недомыслимъ намъ въ пльти соуштемъ и
приспљ доухъ светыи съ силами небесными, па даље са до-
пуњеним завршетком како Симеон доухъ свои прѣдастъ въ
роуцѣ Господеви и прѣчисти матери юго (стр. 79), и ту још
један дometак из Стефана (стр. 41) како Симеон, мртав вен,
нѣкакъ образъ имѣје на себѣ неизречень. Тако је ето До-
ментијан у Житију св. Симеона допунио и раширио и ука-
сио основну легенду хиландарску из свог Житија св. Саве
легендом рашком и Стефановом, увећавши је још и Савиним
виђењем небесныхъ силь окръсть Симеона и предавањем
душе Симеонове не само Христу него и Богородици.

4) *Теодосије*, монах хиландарски, међу књижевницима
нашим 13 века највише и уметник, приповедач, који се за
украшавање свог причања обилато служио и поетским са-
ставима у стиховима, и књижевним (византиским) и народ-

ним⁹), а поред Доментијанова казивања користио се и списима његовим и својим ранијим (похвалама) па и Житијем Саве Освећенога, његовим уколико је учествовао у преводу тога списка¹⁰), кад је на близу стотину година после смрти Симеонове писао Житије св. Саве — послужио се за опис успења Симеонова легендом хиландарском како ју је углавном дао Доментијан у свом Житију св. Саве а не оном комбинованом у Житију св. Симеона. То би значило да се, овде, није служио Житијем св. Симеона ни од Доментијана ни од Стефана. Међутим, чини се, да јесте описом Савиним у уводној глави Студеничком типику, а овај је могао читати само ту, у манастиру Студеници¹¹). У његову причању, да нагласимо одмах најглавније — не спомињу се као присути исходу Симеонову прата и сабор светогорских отаца него само братија хиландарска.

Ево како он приповеда (стр. 55/59): После краћег и врло речитог (његовог?) похвалског текста Симеону (стр. 55) надовезује како наста врјме ошаствіа его, тако прѣти на бескоњчною и блаженою жизнъ (фраза употребљена и у Доментијанову Житију св. Саве, 173), те одмах призва Саву и рече му: „Приближи се врјме познаніа моего“ (56). Сава, павши му око врата, у сузама га моли да кад оде Христу, моли се за њега и въсѣхъ нась чедь твоихъ о Господи и по пльти рожденыхъ ти, као и за землю нашоу и црквѹ. Симеон плаче такође, ставља руке на сина, благосиља га и последње цѣлованіе даеть ему, и еже о срѣбскыхъ црквахъ ненаконъчаница многава съврьшити ему заповѣдавъ, а за мошти нарѣује да му их егда Богъ по врѣмени благоволитъ, пренесе у Студеницу; (57) затим Симеон призва съборъ чрњачкихъ, братија и о Господи чеда, и сваког благосиља и љуби па их отпушта све у ћелије, заповѣдавъ никому же къ

⁹) Српски књижевни гласник, бр. 3 у г. 1935 (Најстарије песме о Светом Сави).

¹⁰) С. П. Розановъ: Источники, время составления и личность составителя Феодосиевской редакции Жития Саввы сербского, стр. 156.

¹¹) Позната два преписа Студеничког типику нађена су у Студеници (Списи св. Саве, Предговор, стр. XII/XIV).

њему до оутрђи приходити; и одмах, иако у последњој старости, изненада као младић од одра уста као да очекиваше долазак ићкихъ благородныхъ и любимыхъ или светлыхъ и високыхъ оть цара прйти, веселе душе и светлим ангелским образом украсив се, и рече: „Слава Богоу о въсѣхъ!“ а затим, иако чловѣкъ, огњемъ съмрти јестъственыхъ обѣть бывъ, докле Сава за всоу ношть въсъ псалтырь надъ нимъ изглагола; затим дноу же освитаюштоу Сава Симеона въ црковныи притворъ въносить, и бѣше позоръ оумиленъ краинаго смѣреніа видѣти: иже иногда въисокъ бывъ и на златыхъ и мекъкихъ възлѣгае иако јединъ отъ послѣднихъ и ништѣхъ на едином рогозинѣ лежаше по слѣдниа дихае (слично Сава, стр. 169); братији која плаче около Симеон (стр. 58) въздвиг руку помаваетъ оутишю быти, и тада весело зре къ прѣсветому образу Христовоу и къ прѣчистији его матери (две иконе, или једна зајѣдничка?) и тако съ ићкими дроугыми пое видѣаше се, разумѣти же никомуоже можаше се, въ коньцъ же псалма (150) достигъ насно сего глаголетъ: „Въсако дыханіе да хвалитъ Господа!“ и тако разумно вѣмъ бысть иако съ аггелы аггелскоју пѣсни пошае; и на образъ Христовъ свѣтло зреи иако въ роуцѣ его доушу прѣлагае тавлаше се и се! иако ићкихъ добровоныхъ ароматъ въздоухъ испльнаетъ се, те се сви диве, и тако сладцѣ о Господи оуспѣ светлыи старыци, прѣдавъ доушоу свою Христоу; Сава пада на лице отьца и вмѣсто топлыхъ водь вроуштими сльзами сије омывъ, тако и руке (слично Сави, на стр. 170); најзад сахрана у мраморни гроб у Хиландару.

Теодосије се, како видимо, служио, са сећањем и на Савин опис, углавном легендом хиландарском, коју је (да ли у даљем развоју њеном у току једног столећа, или сам?) допунио и новим неким подацима: о Симеонову младићком устајању с одра и чекању посланика Божјих (Христа? ангела, с којима као да певаши), о читању Савину над њим целога псалтира (тиме је „објаснио“ и то што је Симеон са стиховима из последњег псалма 150-ог, и издахнуо?), о чудним добровоним ароматима (наместо шума и дизања места). У приповедању Теодосијеву осећа се нека тежња реалистич-

ком приказивању, у оном уплетању свезе тако на местима изразитије легендарности.

Поређењем свих ових описа смрти Симеонове излази да би се по веродостојности могли порећати овако: 1) Савин, 2) Теодосијев (легенда хиландарска с краја 13 в.), 3) Доментијанов у Житију св. Саве (легенда хиландарска у половини 13 в.), 4) Стефанов (легенда рашка, више прилагођена хагиографском шаблону Успења Богородичина), 5) Доментијанов у Житију св. Симеона (збрка обеју легенда).

III

Чудо којим се Симеон најјасније приказао као светац, те у непосредној вези с њим и проглашен за свеца, јесте точење благоуханога мира из моштију његових. Прегледајући казивања његових биографа о том чуду згодно нам је поћи редом обрнутим од онога по веродостојности. Лакше ће нам бити ширу познију легенду сужавати на основну, ближу догађају.

A. 1) Тако, Доментијан у Житију св. Симеона не слаже се у свему са Стефаном чије дело овде прерађује, што би значило да се служи уопште хиландарском легендом, која му је била главним извором и за причање о смрти Симеоновој, у Житију св. Саве и јединим. Миротичењу, као најглавнијем чуду Симеонову, Доментијан покланја највише пажње; највише прича о њему, о сва *три* јављања његова: први пут у Хиландару (1201), други пут у Студеници (1209) и трећи пут у Студеници (1217/1219). Причањем о њима испуњена је последња четвртина његова Житија св. Симеона, од стр. 85 до 116.

После приче о смрти и сахрани и о наредби Симеоновој Сави да му мошти пренесе у отаџство (стр. 80), преко приче о јављању Симеонову Сави у сну и прорицању да ће путовати по свету и вратити се са Истока (80/81, односно у Жит. св. Саве 176/177), па о молби Савиној Богу да пошље прљев свети доњи дух свои и обнови исхъше кости Симеонове (85 одн. 185) — почиње права прича на стр. 85, пренесена као готово и сав остали текст из ранијега Доментијанова

Жит. св. Саве (186): а) приспѣ дѣнь оуспенія св. Симеона (13 фебруара 1201) и Сава, предвиђајући шта ће бити, призва прата и вѣсе светогорьце: б) на навечерју празњника Сава украси цркву и гроб Симеонов, који ће се прославити мироточењем, како му је то Сава прорекао још при доласку његову на Свету Гору, упоређајући га са св. Димитријем (86 одн. 186); в) по сврше ом вечерњем богословљу Сава даје кључеве од цркве прости, да је закључа и не пусти у њу никога од хиландарске братије па ни њега самога, докле не хтедне да га позове; г) Сава се с братијом пење на пирг въ црковъ светога Иоана (само у Ж. св. Сим. 86, ту накнадно додано?); и ту се сву ноћ моле творе паметь Симеону; д) кад дође врјеме агринии прата съ всѣми братијами поче службу (87 одн. 187) и приспѣ доухъ светыни... и потекоше источници влазѣ непричѣтни... миро благоухано ј испльни гробъ и црковъ въсоу обагри благодѣтију; они гробу најбижки јавеproto Доментију, те и он и сви вѣскиликоше: „Кириј јелесонъ!“; ж) а миро не тѣкмо гробъ испльни (88 одн. 188) и црковъ њи и земљу и варъ и каменије идѣже бѣ светыни написанъ на стѣпѣ (у Ж. св. Саве, боље: на стѣнѣ)... оть ногоу образа прѣподобнаго написанааго на стѣнѣ; е) и оть стѣла великааго (само у Ж. св. Сим., додано) призван би Сава, он целива и сузама умива гроб, мiroше братију своју, не зна како да захвали Богу творештомоу таковата въ посѣдьнина лѣта въ родѣ нашемъ (89 одн. 189); ж) болни и нечистые доухы имоуште лече се и сви славе свеца; з) вѣси отьци Светыње Гори написаше Симеона въ редѣ светыхъ великихъ и прѣподобныхъ отьць, паче и чоудотоврьць, и по свршеној литургији сътворише празњниство светому Симеону, новому мироточицу, и приложише њего къ светому Симеону Богопријемцу, иако празњновати има въ једину дѣнь (3 фебруара) обыште празњниство; и) и благословише Савоу написати њему канони и стихере и чудотворенија его, онъ написавъ и пакы благослови нас оченикы своје тѣмжде благословенијемъ (89 одн. 190); и) Сава Светогорцима сътвори тридѣневноје трѣжњество у Хиландару, по опроштају од њих остаје сам са свецем; писац га узноси похвалским текстом (до стр. 91 одн. 191).

По Доментијану у оба списка његова, прва светачка служба Симеону одржана је у Хиландару г. 1202 фебр. 3 (оди, у Студеници, по преносу) а према тексту који је спремио Сава уневши нове стихире новом свешту у готову Службу св. Симеону Богопримцу; онако као што је и прва Служба св. Сави за 14 јануар (СКАк. Споменик III, стр. 168/175) помешана с ранијем Службом Синајским оцима, којима је био приложен док није добио засебну службу, или онако као што је почетком 14 века у Службу апостолима Петру и Павлу (29 јуна) унесена првобитна Служба пустиножитељу Петру Коришком док није добио засебну, написану од Теодосија Светогорца (за 18 јуни?) ¹¹⁾.

Слагање Доментијанова текста у Ж. св. Сим. са текстом у Ж. св. С., односно дословно преношење другога у први спис с неким само допунама, престаје на стр. 191 после заједничког још завршилог похвалског текста о Сави. У Ж. св. Сим. има затим један већи дometak о догађају, о коме Доментијан десет година раније, пишући Ж. св. Саве (не Симеона!), или није налазио за потребно водити рачуна као мање важном, или није о њему био обавештен као тада још не унесеном у легенду хиландарску. Треће тумачење давала би само претпоставка: да је дometak тај Доментијан у Ж. св. Симеона унео сасвим самостално.

Дометак се тај тиче писменог обавештења Савина Стефану о мироточењу и слања стакленице мира. У Ж. св. Сим. прича он о томе од стр. 91 до 93 овако: к) Сава пише (одмах 1201?) Стефану, стилизацијом Доментијановом, како Бог оца им Симеона прослави и здѣ въ Светѣи Горѣ, јер кад су се (стр. 92) из памети оуспѣнија юго скupili prota и сви Светогорци, пред свима миро благоуханој излила светаа рака юго и въсоу Светоу Гороу чудесы оудиви, па, с договором свих (значи: још 1201 г.), въдаюмъти стъклѣнициу мира, и она отъ нась на благословеније боуди тебѣ и чедомъ твоимъ и въсемъ болјаромъ: л) кад је (стр. 93) посланство Саве и въсего събора светыхъ отъ Светыи Горы стигло у Рашку, Стефан устаје с престола, кланѧ се, чита писаније и

¹¹⁾ Богословље, год. IX св. 4 (1934), чланак: Кај је Теодосије писао Живот и Службу св. Петра Коришкога?

диви се, и миромъ оумости се самъ и въса чеда своя и въсь съборъ болиаръ својего владичества; љ) и потом (одмах г. 1201?) въписа кирь Савѣ врло дугачко писмо (од стр. 93 до 99) Доментијанове стилизације и композиције, јер, док је раније у Ж. св. Саве од Стефанова писма (стр. 43) употребио само главни део (понеси мошти очеве и дођи сам) па завршио текстом своје Похвале св. Симеону и св. Сави (стр. 192/194), овде је употребио цело писмо Стефаново (стр. 42/43), парофразирајући редом одломак по одломак (93/94, 96, 97, 98, 99) а још раширио и умезима из Старог завета (о вражди између браће почев од Каина и Авела, 94/96) и из песме неке о глади (98) и др. — тако да се јасно види да њему није ни стало да писмо Стефаново употреби као докуменат за потврду свом причању него као објекат згодан за његова књижевна и научна вежбања; м) Сава послуша Стефанову молбу, скута мошти Симеонове и поведе изредне чринце светогорске на похвалу свецу, и пође пославши му о том писмо, које Доментијан мало само проширује као и остали текст Стефанов (43/44, овде 99/100, са понављањем приповедног текста о поласку Савину и вођењу Светогорца на стр. 100, те се чини да је оно раније накнадни уметак, Доментијанов?), док се у Ж. св. Саве није ту послужио Стефановим текстом ништа, већ после похвалиног текста обојици светаца прелази одмах на долазак Савин у отачество (стр. 94); н) Сава стиже на границу отаства где га очекује Стефан с архијерејем и клиром, ту одрже тржество и обноћну службу, затим га носе у Студеницу (по Стефану 44, овде 102/103, у Ж. св. С. 194/195).

По Доментијану би, дакле, Симеон био проточио миро у Хиландару 13 фебруара 1201 и тада био канонисан за свепа од Сабора светогорских отаца, а мошти му биле пренесене у Студеницу почетком 1202 (фебруара 19, како утврђује дан Сава, стр. 173). Непосредно везивање канонисања, слања стаклице мира Стефану и преношења Симеонова у Студеницу, настало је код Доментијана вероватно стога што се ту повео за Стефаном, који одмах после смрти Симеонове (41) наводи своје писмо Сави с позивом да пренесе мошти очеве (42/43), одговор Савин о поласку (43) и долазак и дочек (44), низ догађаја који је у ствари захватио осам година.

2) *Теодосије*, препричавајући од стр. 70 до 75 слободно и с другим редом детаља (а, б, в, д, е, ж, ѡ, з, и, ј) хиландарску легенду о првом мироточењу Симеонову у Хиландару, како ју је забележио и Доментијан у Ж. св. Саве (186/190), допуњује нечим из Доментијанова Ж. св. Сим. (г, одлазак Савин на пирг, само без имена „въ црковъ св. Иоана“, што би могло значити да се ни ту није послужио Доментијановим Ж. св. Сим, него заједничким извором њиховим, хиландарском легендом коју је Доментијан допунио), а понечим и својим новим у живљем приповедању о мироточењу: абије тако нѣкыи ароматъ (као и у опису Симеонове смрти!) благовонихъ доуха светаго благодѣти црковъ испльни се... и се! тако доухъ шоумешть врѣніемъ отъ гроба светаго... мраморыни гробъм уромыјако водами наводнивши се и въсoudou испльнаемъ и источника текоушта и црковъ обаграшта и облагоуухюшта (71); или друкчијим (е): како је сам прата прво себе па Саву и остале миросао (не: Сава себе и своје); или изостављајући по нешто, као у (з): да је празник Симеонов приложен празнику Симеона Богопримца, и у (и): да је Сава благословио ученике своје да пишу житија (службе, каноне и стихире не спомиње, можда подразумевајући их); а додао је још како се Сава, по одласку проте и Светогорца, закључао сам у цркву и над гробом очевим захваљивао Христу за такво прослављање Симеона пред лицемъ въсѣхъ людіи соуштихъ въ странахъ сихъ... тако да познајући и мы истиннии твои рабы юсмы... и въ славоу моему отъчеству, людіи твоихъ, Новаго Израилia! (74), па се после опет повлачи къ мълчанија келии нь Каре (75).

Идући и даље зг текстом Доментијанова Ж. св. Саве (стр. 191, у Ж. св. Сим. нема о томе ништа), Теодосије опширије препричава како је прата светогорски Дометије, звани Јеремит (или: Јеросолимит, како Даничић допуњује на стр. 75), навалио на Саву да прими сань свештенства (јеромонаштва) и заједно га с епископом јериским Николајем у Хиландару произвео једног дана за ђакона а другог за јереја (јеромонаха), а доцније га исти епископ с још двојицом (иста имена и у Доментијана и у Теодосија) произвео у Солуну за архимандрита (75/78).

○ У вези с тим Теодосије два пута спомиње и стъкленицу му послату Стефану (стр. 75 и 78), о којој и Доментијан говори опширно у Ж. св. Симеона (91/92) али не и у Ж. св. Саве. Тако, први пут, Сава затворивши се сам у цркву нали миром стъкленицу, хоте СтефANOУ благословене јаже оть отъче даровати благодѣти (75); а други пут Сава у Солуну, после постављења за архимандрита и поклоњења гробу мироточца св. Димитрија (77)... јаже мура стъкленицу оть моштей прѣподобнаго си отъца ношаše, сию братоу Стефаноу оудавъ и въса јаже Богъ о прѣподобномъ съдѣа, на хартии написаъ и съ светынимъ муром оудаетъ (78). У овом другом спомињању стакленице разликује се Теод. од Дом., поред тога што не каже да је и њу и писмо заједно са Савом слАО и сабор светорски, и тиме што је Сава не шаље из Хиландара него из Солуна. (Зашто? Згодније му било послати отуда, као из пристаништа у коме је увек био и по који брод за наше Приморје?). Биће да се Теодосије ни овде није служио Доментијановим Ж. св. Симеона, него заједничким изворм њиховим, легендом хиландарском, у коју можда до г. 1253 још није био ушао и детаљ о стакленици.

И даље идући за Доментијановим Ж. св. Саве, али сад већ и за његовим Ж. св. Сим., или можда и непосредно за Стефаном, Теодосије прелази (стр. 78) одмах на причање о свађи Симеонових синова, али не оставља то писму Стефанову, онако раширеном у Дом. Ж. св. Сим. (стр. 93/99), него приповеда сам (додаје и у себи казане речи кнеза Вукана: Да приближетъ се дъните отъца моего, и тогда свое отъмъщение сътвороу! 79) а почиње уводном напоменом: Хощтоу здѣ ненависть братома сказать и стоудомъ въстезю се (78); и наставља поређењима из Старога завета, много краћим него у Дом. (94/96), а са наводом писма Стефанова у обиму не скраћеном као у Дом. Ж. св. Саве него у пуном, у ком је употребљено у Дом. Ж. св. Сим. или опет не ни расцепкано на одломке као ту него у непрекинутом слогу целине по наводу самога Стефана (43). Са Стефановим текстом слаже се, мимо оба навода Доментијанова, један пут и у фрази: оуслышан гласъ плача моего... и не прѣзри молбоу сиу (80, у Стефана стр. 43), док је у Дом. (стр. 192 и 97/98): по-

слоушан молжниа мојег... и не прѣзри гласъ... Ипак, према свему осталоме, према честим проширењима Стефанова текста, види се да се Теод. овде, у (љ), послужио Дом. Житијем св. Симеона, из чијег је текста изоставио уметак из неке песме о глади и поређење са страдањем Египта (98/99), што у Дом. раставља понављања Стефанова позива Сави да дође, ради везе са завршним речима (...да неклы бы...) у писму, које је Теодосије слободније прерадио.

Теодосије идући и даље за Доментијаном (Ж. св. Сим. 99/100) као и овај за Стефаном (43), истиче и још више значај Симеонова будућег прослављања мироточењем у Рашкој: јакоже Богъ въ Светѣи Горѣ оудиви отъца его (Савина) сице и въ срѣбской земли (81), и понова, тумачењи зашто је Сава повео прѣподобныи је моуже отъ Светыи Горы (82): да јакоже на въстоцѣ въ Светѣи Горѣ самовидци бывше Божиихъ чудесъ сихъ и западнимъ възвѣстеть, и та же пакы на западѣ въ срѣбсцихъ тажде и сихъ приходештѣ оузреть, и сихъ въ саюа пришьдьшье въсточными сказателіе боудоутъ (по Дом. Ж. св. Сим 100). Слагање иде и даље: Сава, одмах по одговору на Стефаново писмо (Теод. га само спомиње али не наводи), полази с моштима очевим у отачество; затим пренос и пријем на граници, који Теод. препричава (81/83) опширије и топлије него Дом. (194/195 одн. 102/103), слажући се боље с текстом Дом. Ж. св. Симеона. Додао је много похвалнога о Стефану (83/84), чијој мнозији любви и прѣвеликомој смртјенију оудивлаху се и Светогорци, јер не штедије царске багрѣнице и самоју тују чистноју главу въ прѣстъ земљиној подкланјаше прѣдъ ногами прѣподобнихъ припадае.

И по Теодосију, пренос Симеонових моштију могло би бити почетком 1202 године.

3) *Доментијан*, у Ж. св. Саве, како смо већ видели, нема приче о слању стакленице мира из Хиландара а писмо је Стефаново употребио само завршним делом и допунио текстом својим из заједничке му Похвале св. Симеону и св. Сави (192/194). Наместо приче о стакленици у Ж. св. Саве је кратка или подацима врло обилата белешка о постављању Савину

за ђакона и јеромонаха, у Хиландару, па по иљкојем врѣмени у Солуну за архимандрита (191/192), после чега Дом. ипак и даље зове Саву јеромонахом (овде, 194 и 195, у Ж. св. Сим. 102 и 103), сетивши се тек кад говори о његову игуманству у Студеници да је јште въ Светъи Горѣ постао архимандрит, по чему се и Студеница назвала архимандрija (204). По томе би се могло рећи да је и ову белешку Дом. накнадно уметнуо у Ж. св. Саве (пре 1264 г.) као и друго штошта раније заборављено¹²⁾.

4) *Стефан* одмах после описа очеве смрти наводи текст свога писма Сави с молбом за пренос моштију. И не спомиње мироточење Симеоново у Хиландару, ни проглашење за свеца, иако би га свим тим највише могао прославити у спису какав он пише, у хагиографији; не спомиње даље ни слање стакленице мира из Хиландара ни прихват свој, чиме би се заиста могао похвалити исто онако како је раније Симеоновим слањем животворног крста Господњег и свечаним прихватом својим (35/38). У писму свом Сави он мошти Симеонове зове благоуханим или не и мироточивим (43), да би учињио ма и такву алузију на мироточење у Хиландару. Додуше, он се тим епитетом не служи ни доције, али исто тако, на супрот очекивању, ни у опису Симеонова мироточења у Студеници г. 1209 не употребљава (45) ознаке пакы или и здѣ, да би се видело како зна и за оно раније мироточење у Хиландару (г. 1201), а у похвалском тексту којим је завршавао, рецимо, прву редакцију свог Житија св. Симеона (пре скоба с Андријом), он у поређењу: Глаголјеть Господь: Ни котори же пророкъ приять юсть въ отъчестви своемъ, ты же въ отъчестви своемъ юви се велели застѹпникъ искипъвај прѣбогатною мiro отъ ракы твою (лист 236 а/б у париском рукопису, по мом препису) — као да директно наглашаваје како он зна само за мироточење у Студеници, не и за оно у Хиландару.

5) *Сава*, најзад, једини могућни очевидац и присутник Симеоновим светачким манифестацијама и учесник у про-

¹²⁾ СКАк. Глас CLXI, стр. 145 и 146.

слављању његову на Светој Гори, у Хиландару, после описа смрти и сахране (169/171) прелази одмах на догађаје после осам година, на метеже који су настали, по паду Цариграда у руке Латинима, онде, у околини Свете Горе, а о којима се сазнава и овде, у Рашкој, у Студеници, где је писао Студенички типик са Житијем Симеоновим у уводној глави. Због тих метежа каже да су му и писала браћа, и Стефан и Вукан, да пренесе чистъные мошти господина ни Симеона, те он, оузрѣвъ подобно врѣме, пришасть отъврзъ гробъ блаженнаго старьца и обрѣтохъ чистъно ѿтъло цѣло и неврѣдимо, соуштоу емоу бывшишоу тоу въ гробѣ .и. лѣть. Као потврду Божију о Симеонову богоугодништву, Сава ту наводи само чињеницу да су Симеону сачуване вѣсе кости и ни едини отъ нихъ не съкруши се (172). Ни помена о разнијем неком мироточењу, чак ни благоухању које помиње Стефан.

У страху от метежа не смејући ударати главним путем за отачество, долином Вардара и Мораве, Сава је, можда, из Солуне до кога се довезао бродом, уларио на Битољ па даље на Охрид, те долином Дрима, а и ту као скрозъ огњи и водоу, избио у Хвосно, у државу жупана Вукана¹⁷³⁾. Стога је и разумљиво што су ту била оба брата, који су га заједнички и дочекали са свештенством и бољарима, и заједнички понели мошти очеве до Студенице, где су их сахрањили 19 фебруара г. 1208 (173).

И у питању преноса, Сави као једином потпуном учеснику и очевицу свих момената, једино се може и веровати потпуно да прича како је стварно и било, без удешавања и у каквој, и најбољој намери. Учешће оба брата у дочеку и преносу сасвим је и разумљиво с обзиром на положај њихових држава према Хвосни, које је припадало Вукану. Чак се не мора узимати да је Сава из неке родољубиве и миrottворне намере унео и Вукана и у писање писма (посланја) с позивом за пренос. Сава истински наводи само један

¹⁷³⁾ За то види и S. Smirnov: *L'église de la Mère-de-Dieu de Hvosno у Старинару*, књ. X—XI (1935—1936), на стр. 53, и ту наведене: *Codex diplomat.* II, 239; И. Руварац, Вукан у Годишњици X.

текст (172) позивног писма тога, али би то могао бити и извод из два посебно послата писма од оба брата. Стефан наводи, наравно, само своје писмо, с којим се текст у Савину наводу баш и не слаже истичући нарочито страх од страних „језика“, који се можда истицао и у писму Вуканову; па, даље, Стефан, видно љут на Вукана и око 1215. г. још кад је писао Житије св. Симеона, не спомиње брата ни као учесника у прихвату и преносу.

Доментијан иде само за Стефаном, Теодосије за Доментијаном, тако да се и у њиховим описима преноса, баш и на местима где се каже да су ту учествовали синове его (Дом. 194, одн. 103) или синове и синовъ синове (Теод. 84), види да се мисли на два само брата, на Саву и Стефана и његове синове (Радослав само можда, као дечко?). И у питању преноса Симеонових моштију са Свете Горе у Рашку, Сава се истиче као најверодостојнији извор. У толико пре што он повод том преносу и не налази у завету очевом као Дом. (стр. 175. онд. 80), ни у потреби просвећења отаџства као Стефан (стр. 43), него у чињеници једној, осведочено стварној, много мање похвалиој а много више разумљивој, у страху од метежа око Свете Горе, у којој је Хиландар као најближи копну у највећој мери и био изложен опасности да буде нападнут и пљачкан.

О мироточењу Симеонову у Хиландару Сава не само што не прича ништа него не чини у биографији очевој, писа ној у Студеници на осам година најмање по смрти Симеоновој, никакве ни алузије на то мироточење. То не чини ни у Типику хиландарском, ни у глави 35 где су прописи о про слављању „памети“ Симеонове (стр. 124), ни у преради његовој за Студеницу. То не чини ни у Похвали Симеону, у преради писаној у Студеници по преносу, коју је, биће целу, унео доцније Доментијан у Житије св. Симеона, допунивши је и прерадивши (стр. 29/41)¹⁴⁾.

Тек у *Служби преподобнога оца нашега Симеона Новога Српскога*, писаној још несумњивије у Студеници после пре

¹⁴⁾ СКАк. Глас CLXI: Ко је саставио Похвалу св. Сим., сачувану у Дом. Ж. св. Сим.

носа, Сава у стихирама помиње и мироточење Симеонових моштију. На овим местима:

1) у стихири 3 (стр. 176): и въсели се въ Гороу Светою, отъноудоу же помошть приємъ, истачај ти рака миро благодѣти веселеште твоје сыны тебѣ прѣдстоїшихъ;

2) у ст. 5 (179): и въ Светоу Гороу шьтствовавъ светому доухоу бывъ причестъникъ, тѣмъ и чудотворъцъ юви се, миро истакајетъ рака мошти твоихъ;

3) у ст. 19 (179): яко божи оугодникъ истиинъни, истачајетъ мошти твоихъ рака миро благодати;

4) у ст. 40 (183): по кончинѣ благодатио божијо рака мошти твоихъ излива тъ (муро) чудесное;

5) у ст. 45 (184): дньсь цркви твоја почитајетъ житије твое и приносигъ ти весело пѣније, съвъкуплѧющи доуховна твоя чеда, радостно славешта те, благооуханио благодатно твоя рака... (муро?)... испоуштајетъ;

6) у ст. 49 (186): и светаја рака мошти твоихъ миро благооуханио (истакајетъ?).

Ни на једном месту Сава не каже да се то мироточење врши у Хиландару. На то би највише још могао упућивати навод под бр. 4), док наводи под 1) и 5) директно упућују на Студеницу; уосталом, на њу упућују и сви наводи уопште, и онај под 4), употребом презентних облика: истачај, истакајетъ, истачајетъ, изливајетъ, испоуштајетъ, као и истицањем раке *мошти твоихъ* т.ј. једне раке, и то оне у којој се налазиле мошти тада кад је Служба писана, а то је само она у Студеници, не она тада већ празна, бивша, у Хиландару.

Према свему, види се да Сава не зна за мироточење Симеоново у Хиландару. Пошто за њега не зна ни Стефан, коме би као писцу хагиографије очеве баш такав догађај најбоље послужио за прославу свечеву те га стога не би имао разлога прећуткивати као на пр. учешће Вуканово у преосусу, — најприроднији би закључак био: да тога мироточења Симеонова у Хиландару ни г. 1201, како кажу хиландарски монаси Доментијан и Теодосије, ни доцније до преноса (1208) није ни било. Прича о томе у Хиландару само је део хиландарске легенде о Симеону, која се заметала још

одмах по сирти му. Овдје се део разни доцније, накнадно, после преноса у Студеницу, ради истицања престижа Свете Горе и Хиландара („вастока“) над Рашком и Студеницом („западом“), а свакако и под утицајем налaska целогa тела са свима костима нескрушеним при откопу г. 1208 (Списи св. Саве, стр. 172) и, изрочито и под утицајем и Савина признања у Служби (стр. 176) да се мироточење у Студеници вршило помоштио отъноудоу, из Свете Горе.

У вези са мироточењем Симеоновим као главним поводом проглашењу његову за свештеника, отпало би у легенду хиландарску и само то проглашење Симеоново за свештеника од Сабора светогорских отаца у години 1201 у Хиландару, па, с тим у вези опет, и благослов тога Сабора Сави да му саставља каноне и опише живот и чудеса (ово последње, према досада познатим рукописама, Сава није никад ни училио), као и посредни благослов Савин ученицима за такав даљи рад, тада.

Б. Сви се пак хагиографи Симеонови, и Сава као писац основне Службе св. Симеону, слажу углавном о мироточењу његову у Студеници после преноса, који такође сви (и Стефан, можда, на стр. 44, по ставу: Благословен јеси, Господе Боже отаца наших, Авраамов, Исаков, Јаковљев...) пореде с преносом тела Јаковљева из Египта (Сава, 173; Дом. 194 одн. 103; Теод. 84), називајући тим поводом, према првом или старом Израиљу, народ наш *Вышорыши* (Дом. стр. 103) или *Новии* (Теод. стр. 74) *Израиль*.

1) О том мироточењу прича *Стефан* просто, као о првом чуду (стр. 45, а у рукопису париском на л. 226 β, по мом препису) овако: Минов'шоу же връмени малоу до дне прѣстављенија светаго, и събрахом' се в'си твореште празникъ ошьставши јго... и источии рака јго муро чуд'ној и благоуханију и цѣленију творе болештимъ и страстемъ различнимъ и просто решти и бѣсныј доухи прогоне, и не тъчию једино њу и по в'се часе искривија неизречен'ној и прѣслав'ној миро својмоу отъчествуо. Прича шаблонским стилом службата и похвала светачких. Ничим пак не наводи на мисао да он зна што и о којем ранијем мироточењу, у Хиландару.

2) Доментијан, преносећи у Ж. св. Сим. (стр. 103/111) текст свој из Ж. св. Саве (195/200), шири га и стилским украсима и новим подацима, узетим из Стефана (44/46). По Доментијану, Сава се непрестано моли Христу да Ѽдѣ пакы прослави Симеона, и кад је служно службу о годишњици смрти његове (13 фебруара 1209) источи рака светааго миро прѣблагоуханью, чудесна исцѣлjenia творешти въсъмь болештиимь страстью различными, и просто решти бѣсы изгонешти, и въсъмь здравије подаюшти, и не тъчию юдино нь оть того дьне по въсе дни и часы и до сель искипъва прѣчудью миро чедомъ својего отъчества (197 одн. 106), како се види по Стефану у оба списка. Даље, Сава говори беседу, дужу у Ж. св. Сим. (107/110 према 198/200), с оваким ставом нешто претеране похвале (108), које у Ж. св. Саве нема: отъць нашъ сии светыни ни древъныхъ пророкъ мъньшии јесть, ни послѣдьныхъ апостоль хоудьшии бысть, и въсъмь равъночестинь благодѣтию свѣтаго доуха, што би упућивало можда и на Похвалу св. Симеону (стр. 35/36 и 38 у Дом. Ж. св. Сим.), на коју би, ето, и Доменијан указивао као Савину, али и на Стефаново Житије (стр. 54 и 55); затим умастивши се сви миром и примивши благослов од Саве, разиђоше се.

Интересантно је да Доментијан не спомиње великога жупана Стефана као присутника том мироточењу, о ком прича по његову спису, подразумевајући га можда под въса чеда светааго. У Жит. св. Сим. додаје још текста, у коме као да се осећа траг и Савином из Службе св. Сим. (стих. 3, стр. 176): прѣблагоуханью миро изливаше и вѣселѧше сины своје (Жит. св. Симеона, 110), ако то, због употребе плуралног облика (сины своје) место дуалнога (сины свога) како би приликовало стварном броју рођених синова Симеонових, и с Вуканом, не би била тако уопштена фраза стихирска без специјалнога значења синова само „рођених“ него, као и чеда, свих и духовних само, фраза која је ушла и у Савину Службу св. Симеону и у Дом. Ж. св. Сим. самостално. У Ж. св. Сим. Доментијан ту додаје још: не тъкмо бо юдино отъчество светаго цѣльбы пријмаше, нь и оть вѣстока до запада, рекше оть Светыи

Горы и до Западнаго (Јадранскога) Мора, идѣже само то отъчество светаго, и отъ всѣхъ тѣхъ странь приходештеи цѣлісниа вѣзимаахоу (110), па даље кратким изводним поменом другог чуда Симеонова у Студеници (исцељење беснога) и тренег (исцељење раслабљенога у врећи) завршује ту причу, све по Стефану (45/46).

3) *Теодосије* (84/93) прича одушевљење и детаљије о том мироточењу у Студеници, и видно истиче присуност Стефанову и оних изредних мужева из Хиландара, прилагођујући овај опис свом ранијем и Доментијановом о мироточењу у Хиландару, нарочито на стр. 87 где Стефан, исто као раније прата светогорски (стр. 72), пристрашњь (оужасњь) и въкоупље оудивљен бывъ въпіе (зваше): Господи помилуј! — Ево шта углавном он прича: О годишњици Симеонове смрти по преносу (13 фебруара 1207) Стефан са свима благородницима дође у Студеницу; Сава, као и до тада увек, на вечерњи уочи празника моли Христа да пошље прѣсветији духъ и обнови мошти раба твоего, отьца моего, да такоже на въстоцѣ въ Свети Горѣ, въ земли тоужден, и здѣ пакы на западѣ въ земли отъчества прослави свеца (85), да и сги иже съ мною пришльши въсточнии (Светогорци) по знајујако и мы соушти на западѣ вѣрнии твои рабы јесмы; затим над гробом Симеонопим иноу моли свеца да обрадује све њих који су людие твои и дѣти твое еже ти есть даль Богъ... муроизлитјемъ (86); после јутрење, док Сава усамљен у олтару почине службу за своега отьца, одједном црква недоумљивимъ благоуханјемъ испљанши се... и се! пакы такоже прѣвѣ въ Свети Горѣ бысть шоумъ тако доуха врѣнјемъ... и мраморњи гробъ иако водами многими муромъ испљанјемъ и шоумешть муроворѣнјемъ, те се Стефан и они ближе гробу уплаше и завапију: Господи помилуј! и сви на вали да виде, сви се гласно диве, плачу, да се и Сава у олтару расплака (87), те најзад мора да запрети и самодршцу брату и болјарима да уђуте; па и стѣнописања Симеонова у цркви и у трапезарији на оуташене чедомъ его и людемъ его, Новому Исраили... (Бог) оть соухаго вара муропро збателна сътвори; саршивши службу у олтару Сава излази у цркву, на гроб свечев, и помазује миром себѣ, Стефана, па

Светогорце, затим студеничке монахе, и боляре (88); сви црпу миро и разносе те освећују домове, лече се; Сава говори беседу похвалну о Симеону, друкчију, простију и лепшу од оне у Доментијановим списима, с неколиким згоднијим контрастним периодима (јуче — данас) и више везану за виђени догађај (92). Променом оне Доментијанове Теодосије и за његову и своју беседу показује колико мало могу имати директне везе са Савином, само изговореном, импровизираном тада.

За ово мироточење Симеоново у Студеници на дан 13 фебруара 1209 имамо у главном сведочанство Стефаново, који га уопште обележава као прво чудо свечево. Доментијан иде и текстуално за њим као и Теодосије опет за њим допуњујући и прерађујући и — није беззначајно — истичући и „запад“ Нови Израиљ поред „вастока“ и Свете Горе, чак и мимо њих. Савино пак сведочанство у Служби није временски јасно обележено, а овај први помен у стихири 3 (стр. 176) с истицањем помоћи отоуд, из Свете Горе, свакако се неће тицати овога мироточења у г. 1209, кад је био присутан и Сава, чијим се утицајним молитвама све то и врши, него некога позијега када он није био у Рашкој и Студеници, онога тренега по Доментијану и Теодосију.

В. Али пре тога, по Дом. и Теод. тренега мироточења, другога по њима у Студеници, а на које је Сава утицао молбом свецу чак из Свете Горе (између 1217 и 1219), помиње Стефан, сам, једно необичније мироточење још за боравка Савина у Рашкој а у време напада краља Андрије II у години 1216¹⁵⁾. Стефан (стр. 59) прича како је у страху од непријатеља припао раци свечевој с молбом за помоћ, и абио въ тъ час скоримъ юго посъщтениемъ, приспѣ доухъ светыи и испльни се масти благовониѥ в'са цр'ковь, и излиѧ се благоуухан'ю муро, не такоже все дъни изливает' се юкоже полити се всѣи цркви и изнемошти слоужештимъ оу светаго гроба чръплющтимъ светою муро; и из написан'аго образа светаго иже на стѣнѣ црковнѣ истече пръчоудънаа рѣка, тако дивити се всъмъ зрештимъ и глаголати:

¹⁵⁾ Ст. Станојевић, СКАк. Глас. CLXI, стр. 130.

О предив'не, како и соухы камикь обогатиль јси светыимъ си доухомъ и пришьствијемъ твоимъ потачајть рѣкоу исцѣленија, јюже мажоуште се недуж'ни исцѣлајају се отъ раз'личныхъ недоугъ своихъ, благодать въздающе Богоу дав'шоумо ти силу! (л. 2403/241a). — Даљим причањем о догађајима из 1216 године Стефан и завршује свој спис, те нема ни прилике да прича и о ком даљем мироточењу.

Г. То последне познато мироточење Симеоново у Студеници, за време отсуства Савина из ње и Рашке и боравка у Светој Гори (од 1217 до 1219), описују с нарочитим истицањем Светогорци и Хиландарци, Доментијан и Теодосије, докле Сава само алудира, можда, на њега у често спомињају стихири З у Служби.

1) *Доментијан* прича о њему опширеје у Ж. св. Симеона (стр. 111/116). Причом о њему и завршује та спис. По причи у Ж. св. Саве (стр. 214/217) стављеној пре приче о одласку Савину „на васток“ (у Никеју) а после напомене (стр. 111 одн. 214) како је Стефан многимъ молијенијемъ звао Саву да се врати у Рашку, то би се мироточење могло ставити у годину 1218.

Доментијан у главном каже: Кад се Сава, најдаје у лето г. 1217¹⁶⁾ уклонио у Свету Гору због неспоразума са Стефаном (пореченију бывшоу между любовьными братома — по Ж. св. Сим., 111—, односно: и не хотевшоу братоу — Стефану — и не волјю — по Ж. св. С., 213), Стефан га чешће звао да се врати, али он не хте не могы разлоучити се богоносъныхъ соупроугъ, светогорских монаха; Стефан му пише како св. Симеон отъврати лице свој отъ насъ... и благоууханааго мира источникъ прѣста... да или не соуштоу јемоу (Симеону) зде съ нами, да или отиде пакы съ тобою... стога га моли: прииди къ намъ, да некли бы владика нашъ оутробоу затвореною отъврзъль; Сава и тада не послуша, али место себе посла јдиного отъ оученикъ своихъ попа (јеромонаха) Иларију (доцније епископа) написавъ послание чоудотворъцу, живому и по съмрти (стр. 112/113, одн. 215). У Ж. св. Сим. (113/114) Доментијан саопштава и текст

¹⁶⁾ Ст. Станојевић, СКАк. Глас. CLXI, стр. 129.

тога Савиног писма Симеону, којега у ранијем Ж. св. Саве не наводи. У том писму, с малим пребацивањем али и праштањем, каже Сава, поред осталога: аште къто тамо (у Рашикој, Стефан) не створиљ јсть волј твоји и моји, по глаголу Господњу: Азь и отъць једино јесвъ, да яко јесмъ рекль светыни твоји; якоже онъ (Стефан) не послуша мене, и ты такожде не послушаи молешта се тебѣ; иль доселъ досыта наказания боуди!... по глаголу мојему: миро излѣи богатъно на чеда твоја и да оумастивше се... познају јој свою немошть и благодѣть дарованоју намъ отъ Господа. Јер Сава, синъ рожденъ бысть отъцу доуховнии отъць... семоу богоносному повелителю (Сава) живоуштоу въ Светѣ Горѣ а послушателю (Симеон) въ срѣбъској земли (114 оди. 215). Иларије прича Стефану о Сави и писму његову за Симеона, те Стефан и сам пође с њим у Студеницу, где после вечерње, обноћног стојања и јутрење и службе, Иларије над гробом Симеоновим прочита писмо Савину, те светыни Симеонъ въ незапоју иль отъ коудоу яко съ тѣмјде словомъ приспѣвъ... въса чеда своја оумасти миром благоуханија... и тако се Стефан увери яко больше Богъ любить јединога праведника и послушају јојо паче всего мира грѣшнихихъ (116 оди. 217).

2) *Теодосије* прича још оширије о том (стр. 117/125) по хиландарској легенди како ју је нотирао Доментијан, с истицањем престижа Свете Горе са Савом у њој према Рашикој са Стефаном, па и са Симеоном ако и свецем; али се у Теодосија јаче запажа и љубав према Рашикој и нарочита наклоност Стефану. Он и не спомиње неспоразум међу браћом него одлазак Савин у Свету Гору тумачи неодољивом носталгијом његовом за сладостима пустинскога житија; при одласку га је чак Стефан са благородницима испратио до предѣљ грческих земли (117); Сава је обећао да не се вратити, али на многе позиве брата не идѣаше, оунше соудив брата нежели Бога опечалити; а кад и светој муро већми истоки затвори се (118), Стефан пише опширије писмо, друкчије него Доментијаново, и јасније, и лепше, и осећајније (119); Сава онда пише Симеону яко къ живој

иже и по съмрти неоумрьшоу писмо, опет друкчије него у Доменијана, топлије, без оштрине у пребаџивању, с истицањем Савиних заслуга за Симеоново прослављање као и Симеонове послушности према Сави, али без оноликог истицања престижа Свете Горе над Рашком; пише и брату Стефану засебно оутъшњој братъски писмо и оба шаље по јеромонаху Иларију, с напоменом да писмо за Симеона ником не даје ни раније чита, одредивши му и дан кад ће га над гробом прочитати (120); док је Стефан читао Савино писмо улуђено њему езероводио слзами очи его испљињао се, те каже Иларију да ће и он с њим до Студенице; ту Стефан, исто као иноци, отстоја свеноћно, тако да се и пустичник светогорски дивио бдењу његову, слзамъ же и оумиленијо самодръжци миранина, те каже: Не толико азъ въ поустыни поштенемъ елико съ въ мироу воинствоуе притеха оумиленије (121). Ту се Теодосије, иако и сам Светогорац, толико занесе оушевљењем за Стефана да, прелазеши у ритмован и сликован слог стихирски, пише праву похвалу¹⁷⁾, којом прекида причање, па кад то и сам примети (стр. 122) он се извињава: Нъ еже ныніа Стефanoу вѣньце похвалами

¹⁷⁾ Стихови су слободни, мешовити, састављени из ритмованих одељака, обележених и сликовима. Они, на стр. 121/122, гласе:

Се бо и прость властелинъ (7) и еже къ мироу тъчию (8)

Стефанъ познаваше се (7)

множас паче къ Богоу (7) или чловѣкъмъ въ всакыхъ (8)

богопохвалжни. Обрѣшаши се (10):

въ воинствѣ искоусиъ (7) и моужествомъ оудивленъ (7)

егда же бо и на трапезѣ прѣдъсѣльше (12)
тумпани и гоусылами (7) иако обычан самодръжцемъ (8/10)

благородныхъ песселаше (8);

егда же ли пакы на молитвѣ (10) или въ цркви емоу прельстии (10),

многынъ оумиленији (7) и громогласниымъ плачемъ (7)
землю оукраплнаше (6);

правдою же и истиниою (8/9) свѣтло оукрашень (6).

любовио же ништихъ (7) боголюбъцъ и зѣло изѣштихъ (10);
бѣше же и много (6) писаникъ пишатель (7)

и симъ доволији разоумънъ (8) и хоудогъ сказаштель (6) . . .

съплѣтати не лѣть есть, въ прѣднаа слово да происходить, и враѣа се на ствар. — На служби над гробом Симеоновим Иларије чита Савину посланицу оцу, и миро потече яко и не оуспѣти въ чистные съсоуди сие събрati, и не само из гроба него и отъ въображенеи прѣподобнааго идѣже бѣху написана; сви се диве, Стефан въсприемъ слово глаголиѣ читаву беседу, кајања и дивљења пуну: Где бо чловѣча јестъства оуставъ оустави се — живыимъ къ мрѣтыимъ писати! (123), умењуhi и речи којима завршује Доментијан своје Житије св. Симеона (116): да разоумѣмъ яко больше любить Богъ јединого праведњника и послушајетъ его паче многихъ мира грѣшникъ (124); по Иларију шаље Стефин Сави много злата и дарова па вѣдаєтъ и стѣклѣнициоу новоизлѣннаго мура (125).

И оваквим навођењем друкчијих текстова у писмима и говорима и беседама, па слободним преудешавањем и допуњавањем и ових и свега осталога позајмљенога текста уопште, у Теодосија од Доментијана, у овога од Стефана а у њега од Саве, вероватнога правога, и писменога, известни оца његова, показује се јасно: колико је њима, књижевничима хагиографима, мало било стало до веродостојности њихова казивања, и кад га хоће да утврде својим „документима“. Свима је њима главни и једини извор усмена легенда коју „улепшавају“ према својим хагиографским шаблонима. Стварнијих података, којима бисмо се смели и послужити поузданije, налазимо тек у Саве, књижевника усамљенога по видном осећању дужности правога хроничара, који бележи неки пут и године и дане и часове и који, као учесник и очевидац догађаја, даје описе који би реалистичношћу својом изненађивали и данас, с обзиром на друштвени положај и религиозно васпитање писца као и на деликатну природу и значај предмета.

Стога се у расветљавању овога питања о светаштву Симеонову на првом месту, за основу, могу узeti подаци које нам даје Сава, по признању и свих осталих, главни учесник у формирању Симеона у свеца. Уколико се подаци осталих биографа Симеонових не слажу са Савиним, утолико се показују мање поузданни, засновани само на легенди, хи-

ландарској и рашкој, и јаче прилагођени књишиким хагиографским шаблонима, па и више инспирисани локалним интересима и тежњама самохвалним.

Према свему томе, како је већ истакнуто једном, изазвило би да:

1) није било у Хиландару, ни године 1201, ни доцније до преноса Симеонових мошти, до 1208, мироточења Симеона, јавног;

2) није у Хиландару и Светој Гори Симеон проглашен за свеца, нити Сава, ту, благословљен од Сабора светогорских отаца да књижевно прослављање Симеона, тада; него је

3) све то могло бити тек после преноса Симеонова у Студеницу, после 19 фебруара 1208.

IV

1) Када је то у Рашкој, у земљи отаџства својега, мироточац и отаџствољубац Симеон Нови Српски проглашен за свеца, с непосредним поводом у мироточењима што су се дешавала у Студеници г. 1209, 1216 и 1218? То нам најпоузданije може показати основна *Служба св. Симеону*, у којој га и Сава, главни и најпоузданији сведок његова посвећења, третира као свеца.

У *Списима св. Саве* (СКАк. Зборник за ист., јез. и књиж., I одељ., књ. XVII, стр. 176/186) проф. В. Ђоровић издао ју је на основу текста објављенога од М. Милојевића у Гласнику СУДр. XXXII с факсимилима од два листа пергаментског рукописа из 13 века (обележје: *M*), с поређењима под текстом из два софијска рукописа 17 в.: Народне библиотеке (обел.: *Ш*) под бр. 141, и Синодалне библиотеке (обел.: *C*) под бр. 89.

Рукописи *Ш* и *C* слажу се међу собом толико (само у *Ш* недостају строфе 31, 38, 43 које има *C*, а у овом је негде другачији ред строфа: *M* 11 у *Ш* 8 а у *C* 15; *M* 38 у *C* 43; *M* 43 у *C* на крају; или су разлике смо у појединим речима) да се види како потичу од једнога извода, краћега од *M*. Поред неких, обично богородичних и мученичких стихира које су или само обележене зачелом или изостале, и у стихирима

Симеону често је текст у *Ш* и *С* краћи а неких стихира његових (из *М*) и нема (1, 2, 3, 5, 13, 24, 32 икот, 35, 48). Ту се поставља питање: да ли извод за *Ш* и *С* претставља скраћење текста *М*, или, обрнуто, *М* претставља проширење извода за *Ш* и *С*? Према познатом обичају наших средњевековних књижевника прерађивача, биће вероватније друго, и без обзира на то што се проф. Ђоровић нише пута, оправдано, за поправке у преписивањем старијем тексту *М* користио текстом преписивањем познијих *Ш* и *С*. Вероватно је да у изводном тексту софијских рукописа *Ш* и *С* имамо обраду Савине Службе св. Симеону старију од оне познате нам у *М*.

За ову је проф. Ђоровић несумњиво утврдио у Предговору Списима св. Саве, нарочито на стр ХХIII, да ју је Сава саставио за Студеницу, после преноса Симеонових моштију (г. 1208), те и у Студеници. Па да ли извод за *Ш* и *С* не претставља можде ону првобитну Савину Службу св. Симеону, коју проф. П. Поповић у прегледу *О књижевном делу св. Саве* у Братству ХХVIII (стр. 41) претпоставља за Хиландар, написану „одмах по налогу Сabora светогорских отаца, још док је Сава био у Св. Гори“ а с којом би ова у *М* била „може бити у основи иста, само прекројена, раширина, за прилике у Србији?“ Не. То је увидео и проф. Поповић, који је рукописе *Ш* и *С* први и прегледао у Софији, јер за ону претпостављену за Хиландар каже да је не знамо. И, заиста, нема у стихирања њихова изводаничега што би указивало искључиво на Хиландар, а међутим, иако у *Ш* и *С* недостају баш нека места која највише упућују на Студеницу (на пр. цела строфа 3 у *М* са ставом: въ Светою Гороу, отнудоу же помошь приємъ, истачај ти рака миро веселешти твою сыны тебѣ прѣдстоїште, исто још и у строфи 45*М*/31*Ш*, баш кад би се и ови сыны због плуралнога твою место дуалинога твою, узели као „хагиографска фраза“), и сви остали текст, стилизацијом својом (презентним облицима истачај, истакајаш и др. увек само с обзиром на једну раку; обзирање увек на стадо своје које Симеон избавља оти напастеи — строфа 7*М*/5*Ш*, па 23*М*/17*Ш*, 27*М*/19*Ш*, 28*М*/20*Ш* и др.) упућује искључиво на отањство светога,

на Рашку, на Студеницу, а ње се једино може још тицати и строфа 46М/32Ш: Въпињьтъ ти... великаѧ лавра, селителѧ те и жиждителѧ и отъчестволюбъца прѣдлагающти (стр. 185). Строфа пак 23М/17Ш, у којој се видно алудира на догађаје после преноса, на напаси различнѣје што их зъмыти неприязнѣни въздвиже на стадо твою, свакако на нападе Борила и Филандра, Стреза, Михаила Драчког и Андрије II — могла је и бити састављена само после преноса Симеонова у Студеницу. На то време и место могла би се односити и фраза у строфи 50М/1Ш, где се каже (пошто: въ Гороу Светоую вънинде и ту благодати насиштивъ се...) свѣтильникъ своєи земли ѹави се (преносом). Колико је пак Сави, и при састављању прве редакције Службе св. Симеону у изводу за Ш и С, Света Гора била и по месту и по времену удалјена, онако као и при удешавању оне друге (М), најлепше илуструје строфа 4М/2Ш, где се каже: оставивъ съирѣсть и чеда и все земльнѣе, изъшъдъ (у Ш: и шъдъ) въ Гороу Светоую съ ангели Богоу слоужиши (у Ш: слоужааше). У Служби, писаној у Светој Гори и за Хиландар, свакако би глагол гласио: пришъдъ и било би само слоужиши, како је тек у познијем М прилагођено вероватно осталим презентним облицима, датим с обзиром на Студеницу, уместо ранијега и оправданијега слоужааше у Ш, датога с помиšљу и на Свету Гору и на Хиландар, спедијално на смрт Симеонову. А ову Саву у Служби светеца Симеона даје у концепцији почетне хиландарске легенде, коју у Животу ктитора Симеона (стр. 170) спомиње само као тумачење хиландарских монаха, не и своје.

Према томе, Сава је обе познате нам редакције Службе св. Симеону, и прву у Ш и С и другу у М, састављао за Студеницу, после преноса моштију Симеонових (1208), у Студеници. Кад? Према више пута већ навођеној строфи 3 саставом въсели се въ Светоую Гороу, ошноудъ же помошти пријемъ, истачају ти рака миро (стр. 176), у којој је најприродније видети алузију на треће мироточење у Студеници г. 1218 — друга редакција Савине Службе (М) није могла бити савршена пре те 1218 г., односно пре 1219 г. кад се Сава вратио у Студеницу, као архиепископ. Ако би пак,

осем те строфе 3, које и нема у првој редакцији, остали део друге редакције био је удешаван и пре одласка Савина из Рашке (1216/1217), то би према строфи 23М/17Ш, где се спомињу напасти различнију на стадо твоје с вероватном алузијом на нападе Борила и Стреза (1214), Михаила Драчкога (1215), баш ако не и Андрије II (1216), излазило да друга редакција није могла ни бити удешена пре 1215, јер се у поменутој строфи 23М, али не и у 17Ш, каже даље како светац ороужијем крстњимъ и молитвою си *оумръшви* (настника) и миръ ти отъчъствоу испроси (стр. 180), а то се може односити само на Стреза и Михаила Драчког. Тако би се постајање те друге редакције Савине Службе св. Симеону (М) морало сузити на размак 1216—1219, с обзиром и на боравак Савин у Студеници, схватајући наравно то редиговање раније краће Службе као посао рађен, не крпарећи у више наврата него дат у једном потезу, највероватније руком већ освештог архијепископа, у пуном замаху реформаторском, који се осећа у раду св. Саве од г. 1219.

Та иста строфа 23М/17Ш ранијом стилизацијом својом у првој редакцији (Ш и С), тиме што у њој нема речи *оумръшви* с вероватном алузијом на смрт Стреза (1214) и Михаила Драчког (1215), показивала би да је прва редакција Савине Службе св. Симеону била састављена пре тих година, у размаку од 1208 до 1213. Утолико пре што у њој нема ни оне строфе 3. Та би dakле ранија Савина Служба св. Симеону била временом ближа, савремена Стеванову Житију св. Симеона, делу писаном у лише наврата од г. 1209 до 1216, у којој је години најраније могао бити похвалски већ завршеном делу дописан онај додатак о другом мироточењу у Студеници и нападу Андрије II (1216).

Млађа је пак Служба и у првој редакцији (Ш и С) од Савина Житија ктитора Симеона у Типику студеничком, које је, према томе што се у њему уопште и не говори о мироточењу, ни оном у Студеници 13 фебруара 1209, писано свакако још у г. 1208, одмах по преносу, као први књижевни посао у низу што га је велики реформатор и заснивач Светосавске цркве предузeo на правом терену свога јавног рада, у земљи отаџства својега, за Нови Израиљ.

Па је Савина Служба св. Симеону млађа и од његове Похвале Симеону¹⁸⁾. Њу је, као прераду руске Похвале катагану Владимиру од кијевскога митрополита Илариона, пошто у њој не говори ни о мироточењу па ни о преносу Симеонову, могао Сава не само преписати из Иларионових списка — а њима се служио, по наводу Доментијанову (стр. 291) и у беседама својим¹⁹⁾ — још у Св. Гори, у ман. Пантелејмону или Ватопеду, деведесетих година 12 века, него је ту и преудесити за Симеона. Као похвала, она се и у Хиландару још могла читати о годишњим „паметима“ ктитора хиландарскога у некој ранијој, основној, краћој, првој обради, друкчије стилизованој од оне познате нам по уносу у Доментијаново Житије св. Симеона (стр. 29/41). Али, рачунајући и само по другој преради Савиној, извршеној несумњиво у Студеници²⁰⁾, ова Похвала била је свакако удешена пре Савине Службе св. Симеону²¹⁾, за прву још ту светковану годишњицу смрти му, за 13 фебруар 1209 г., а то ће рећи: најмање годину дана пре прве редакције Савине Службе св. Симеону. Препис те друге студеничке прераде Похвале Симеону могао је почетком шесетих година 13 века бити послан с осталом потребном му „грађом“ из Рашке Доментијану у Хиландар, уз онај „нарок“ да састави „књижевније“ Житије св. Симеона, па ју је он и унео у ново дело не само простим преписом него и престилизовао и докрашавао и допуњавао.

С обзиром и на: 1) мироточење, поуздано утврђено за Студеницу на дан 13 фебруара 1209; 2) на појаву Савине Службе св. Симеону (прва редакција 1209—1213, друга 1215/1219); 3) на појаву Стефанова Житија и жизни св. Симеона (1209—1215), као на два неопходна дела светачког прослављања Симеонова, оба писана за Студеницу, после преноса Симеонових моштеју у Рашку; а 4) без обзира и на

¹⁸⁾ Глас СКАк. CLXI: Ко је саставио Похвалу св. Симеону, сачувану у Доментијанову Житију св. Сим. стр. 139/181.

¹⁹⁾ М. П. Пјетровскји: Иларіонъ митрополитъ Кіевскій итд. у Извѣст. Ота. рус. яз. и слов. ИАН., г. 1908, т. XIII, кн. 4, стр. 125.

²⁰⁾ Глас СКАк. CLXI, стр. 172/73.

²¹⁾ Исто, стр. 174.

Савину Похвалу Симеону, познату нам само по уносу Доментијанову у његово Житије св. Симеона (г. 1264) а по другој преради, студеничкој, јер похвалу, „надгробно слово“ за годишњу памет, па и пролог, у обиму бар оног биографског нацрта као у уводној глави Хиландарском типику (Списи св. Саве стр. 26/29), могао је Симеон имати и у Хиландару и као ктитор само, па и више разних као доције из пр. кнез Лазар²²⁾) утврдило би се још боље оно што је ређено на kraју одељка III у тачци 3, т. ј. да је Симеон проглашен за свеца и озваничен, канонисан, после преноса из Хиландара, у земљи отаџства својега, у Рашкој, трудом синова својих, Стефана и, нарочито, Саве, у чији је плаћ реформованча, управо заснивања и ушврђивања Светосавског православља за државну веру, као прва и основна тачка улазило: добивање свеца заштитника народу и држави, дому народном, свеца отаџствољујуца, онаквог што је био св. Димитрије у Солуну за Солун, ше, у вези и с даљим детаљима узетога шаблона, и мироточца и чудотворца. Њеове мошти мироточењем и чудотворством — то су Симеонови синови, Сава нарочито, добро знали — задовољаваће побожне жудње, његовим и њиховим трудом управо тек и похришћањеног у основи још доста паганскога „стада“ с онакво снажно израженим култом предака-заштитника, какав се у народа нашега заражава и данас још а који је у почетку 13 века био много изразитији.

Или, обрнуто: да је Симеон бео проглашен, и озваничен, канонисан за свеца још у Св. Гори, у Хиландару г. 1201, како кажу светогорски монаси Доментијан и Теодосије, зашто би Сава и Стефан чекали неких скоро десет година да га јавно прославе као свеца жижијем и службом светачком? Да ли бисмо смели, за љубав хиландарске легенде, претпостављати да су за свеца Симеона постојали непознати нам прославни списи, Служба и Житије светачко (Савино?), списи старији од једино познатих нам, студеничких, Савиног и Стефановог, па да су се можда и ти списи изгубили, сасвим? Простије нам се чини рачунати само с оним што се и очу-

²²⁾ Види ноту на стр. 155 у Гласу СКАк. CLXI.

вало и стоји нам на располагању, с једном сакако оправдањем претпоставком: да онога што нема није вероватно ни било.

2) Будући светац, оглашен или још не проглашен, канонисан, и док не стекне своју прославну службу и житије светлочко, слави се о годишњицама своје смрти, о „паметима успења“, које се стога и бележе нарочито. Ти прославни помени о памети његовој, обавезни у задужбинама којима је ктитор главни па и у онима у којима му је памет записана с већим прилогом, прикључују се служби главнога свешта тога дана, или тога месеца само, ако би „паметован“ имао с тим свецем неке нарочите сличности, исто име пре свега.

Ти заметни облици и специјалнога прослављања богоугоднога, блаженога и преподобнога ктитора и оца у општој прописној служби за парактосе, годишње помене, „памети“, панихиде, били су сакако: похвално слово и *синаксарско кратко житије*, као данашња посмртна беседа, а говорени су односно читани као необавезни, променљиви умези на подесном за то mestу у служби. Доцније, уколико би култ богоугодника и нарочито гроба му ојачао у душама његова „стада“, рођене и духовне деце („чеда“, „синова“), уметала би се и у појање која *стихира*, удешена попут правих светачких и прикључивала стихирама у Служби свешта или светаца дана тога у који пада „памет“ његова. Том почетном прикључивању „паметованога“ правом свешту, том посредном оглашавању и њега за нареченога бар „свешта“, могло је затим следовати ближе још прикључивање и истоименом главном свешту истога месеца, ако би овај типом својим бोље од дневнога одговарао типу светачком, коме би побожни поклоници „паметованога“, нареченога „свешта“, желели да га прикључе с обзиром на подвиге његове за живота и по смрти.

Позната су два примерна случаја припремног прикључивања наших *нових* светаца старима. У СКАк. Споменику III од Љ. Стојановића објављена је Служба св. Сави, вероватно најстарија за „памет“ смрти (14 јануара)²²⁾. Међу основне

²²⁾ СКАк, Глас CLXI, стр. 167/175.

стихире св. Синајцима унесене су и стихире које се тичу специјално нашега првог просветитеља Саве. Али у толиком, претежном броју, да је та контаминација старије Службе св. Синајцима и нове, Савине, оправдано назvana прво по имену млађег свешта, Саве, као главног. То би управо била друга фаза у прикључивању новог свешта, локалнога, старијим, уопштеним. За прву фазу, у којој би се, поред синаксарског житија, уплатале и поједине бројем незнатније стихире за новог свешта у стихире старијега, није нам позната²⁴⁾. Од

²⁴⁾ У допуну и поправку онога што је речено у нап. б) на стр. 151/155 у СКАк. Гласу CLXI, за познате две основне Службе св. Сави, за ону на „памет успења“ (14 јануара), објављену од Љ. Стојановића у СКАк. Споменику III, стр. 167/175, као и ону за пренос (6 маја 1237; у Гласу CLXI погрешно: 1236) односно и за памет пръћесенина (г 1238), објављену од Љ. Ковачевића у СУДр. Гласнику, 63, стр. 20/40 — додајем у најкраћем до чега сам дошао упоредним проучавањем обеју Службама.

И Љ. Стојановић опазио је да се у обеја налази известан број једнаких стихира и тумачио је то преносом из, по њему и Љ. Ковачевићу, „старије“ службе за памет преноса Савина тела из Триова у Милешеву (Гласн. 63) у „мађуј“ службу за памет успења (Спом. III). С таквим уопштено датим тумачењем те заједничке њихове инсам се слагао и разније (Глас CLXI, 153). Сада, више још истичем чињеницу да се у Служби преноса (обележимо је као Р) виде два саја у формацији у којој је објављена (Гласн. 63): а) стихире са презентним облицима, које су свакако припадале првобитној редакцији службе Р, удешаваној за само преношење г. 1237 од Триова до Милешеве (обел. Р A); б) стихире са претеранским облицима, које несумњиво припадају другој редакцији, удешаваној за прву памет пръћесениш, 6 маја 1238 (обел. Р B). Осем тога, у Р, у стихирима заједничким са Службом успења (обел. U), има их знатан број и таквих којима се прославља само успење или се у њима спомињу и доживотни подвизи свечеви а све без алудирања на пренос тела. Тако бисмо и за службу U смели рећи да се и у њеној формацији у којој је објављена (Спом. III) осећају бар две редакције: једна U A, старија и од Р A, и друга U B, млађа од Р. Тако би изразило да није, уопште узев, било само уношења из Р у U него да је могао бити и обрнутог уношења из U у Р, како је поменуто већ у Га. CLXI, стр. 153.

Већи старији U A, основног дела службе U, потврђивало би и ово. Пергаментски рукопис московског Румјанцовског музеја (раније био у Палестини у „мамалиту св. Саве“, Спом. III, стр. 166), с кога је Љ. Стојановић преносио издали текст, припада почетку 14 столећа (в. на истом месту). Према поређењу U и Р, чији је текст неки пут и исправљен, видимо да је у московско-палестинском рукопису сачуван управо препис са ранијег неког његовог „извода“, који је несумњиво припадао половини

Теодосијеве Службе св. Петру Коришком, коју је Ст. Новаковић објавио у *Старинама XVI*, несумњиво је старија она,

13 века, судећи по једвој ортографско-палеографској особености објављенога преписа. У њему се наиме доста често место знака за глас у налази знак *o* (госьль, слого, стр. 167, Саво 171, тропъ 174, и др.). То је само *графичка* омашица преписивача који је у изводу свом знак за глас у налазио не у двословној комбинацији *ou* него у скраћеној форми: доле *o* а над њим написана „ижица“ (v) или не састављена као у познијој лингвистичној форми што личи на 8. А такво је писање у нашим старијим рукописима било у обичају око половине 13 века, како се па пр. може видети у К. Калајдовића издању Шестоднева Јована Егзарха (Москва, 1824), који је за Доменијана преписивао спан Теодор г. 1263 у Св. Гори. Такво исто скраћено писање знака за у налазио сам и у париском пергаментском рукопису, опет светогорском, у коме је сачуван једини познати цео текст Стефанова Житија св. Симеона, а тај рукопис и по осталим палеографским особеностима припада отприлике половини 13 века. Преписивач палестинско-московскога рукописа с поч. 14 стол. или је превидео „ижицу“ над *o* или је сматрао за просту „санну“ те је изостављао, јер се у његово време лингвистички знак за у писао налик на 8, у једном потезу.

То је једно, а друго, много значајније, у овом је И у том палестинско-московском рукопису с поч. 14 с. ол., у другостепеном или трећестепеном препису, има још неких особености које показују да му је „извод“ био писан ако не потпуном а оно смешавом рецензијом — *бугарском*. Јер само из извода у бугарској рецензији могле су потећи ове особености које нису само праволике него и језичке, у нашим преписима Савиних Служба: а) мешање меког полугласа са е (положњи за положњи), в распену за *расићи*, обоје на стр. 170 у Спом. III; наводим по један пример само, остављајући остало за доцију радију о овом питању); б) мешање тврдог полугласа са *o* (во Синаи, 174, исто); в) писање ћ за а (оти всахъ за: в съхъ, 172, исто); г) мешање е са у односно є са ю према познатом мешању знакова, тада бугарских, ъ са ј оди, ѹ са ю (свјрепеојуће м. свјрђпојућите, чак у РВ у Гласи 68, стр. 57, док је у U у Спом. III, стр. 174 други, правилан облик; обрнуто, юможе ради у Сп. III, стр. 173, према добром юможе у Гласи 63, стр. 57).

То би значило да је и у формацији Службе *U* била једна, основна редакција (*U A*), написана највероватније још у Тријову, пре преноса у г. 1237, дакле за прву годишњицу, за памет успења, за 14 јануар г. 1236. Вероватно од кога ученика Савина (Анастасија? в. Глас CLXI стр. 151), остављеног можда за службу око гроба свечева у Тријову. Али можда, с обзиром и на бугаризме у *U A*, и од кога између поштовалаца му бугарских у Тријову. На њих, као књижевно образованије који су имали пред собом угледне учитеље у књижевницима Симеонова доба, могла би указвати и приметно „књижевнија“ стилизација оних стихира, нарочито за Савиних, што би ишло у *U A*, према онима потеклим неоспорно из *P*,

свакако од истога Теодосија, што је Нов ковић само спомиње а од које се у рукопису СКАК. бр. 123 очувава тек

простијим. Него, о томе другом приликом. Главно је да се утврдило како је и у формацији Службе *U* било једне раније, основне, редакције *U A*, удешене и пре *P A*, поред познате нам *U B* с преносима из *P*.

Упоредним проучавањем обеју Службама *U* и *P*, с обзиром и на заједничке им стихире, од којих би оне с бугаризмима великом већином узазле у обим *U A*, кло и на засебне, могле би се укратко истаћи ове фазе у светачком прослављању Савину и редиговању његових Службама:

I. У Трнову, 14/15 јануара 1235 — погребно опело с надгробним похвалним словом импровизованим од бугарског патријарха Јоаникија, као најпознанијега, а у знак захвалиности Бугарске цркве за услуге које јој је Сава учинио из том путу по Светој Земљи (в. Ст. Станојевић, Свети Сава стр. 77) с кога је преморен стигао у Трново да ту и умре; свакако и од кога ученика његова и сапутника (најмилијега, Атанасија) према Дом Ж. св. Саве, 337) у вези с кратким, синаксарским, житијем богопочившега; у Рашкој, у Жичи, крајем јануара 1235, слично опело с похвалним словом архиепископа Арсенија, с кратким житијем; слично и у Хиландару, и као ктитору.

II. У Трнову, 14 јануара 1236 — прва годишњица смрти, памет успења: с похвалним словом, свакако раније спремљеним те и написаним а не само импровизованим од патријарха Јоаникија, са синаксарским житијем уметнутим у дневниу Службу св. оцима синајским, којима је Сава згодно прилагођиван због боравка свог из Синаји; осем тога и с понеким стихирима о Сави, уплатаним на крају сваке песме, именоса, Синајским као главним дневним светцима, у Службу њихову. Таква мешовита Служба (*U A₁*) могла је бити састављена, ако не од кога ученика Савинија (заостала на служби оу гроба светаго?) а оно од кога између трновских му поштоваљаца, од кога Бугарина, као несумњиво дата у бугарској више него само ортографској речеизији, чији се трагови запажају чак и у *P B*. У Рашкој, у Жичи и другде, слична памет успења с учешћем у прослављању, и писменом, архиепископа Арсенија и других ученика Савиних; можда, споразумно с Трновом, по истом тексту основне мешовите Службаме (*U A₁*). У Хиландару слично.

Да ли није, споразумном акцијом оба синода, српског и бугарског, Сава, тада, и „клионисан“ за свешта?

III. У Трнову, 14 јануара 1237 — друга памет успења, по мешовитој Служби у којој је број стихира Савиних порастао (*U A₂*); у Рашкој, у Жичи и другде, слично.

IV. У Трнову, 6 маја 1237 — при откривању раке Савине у припрати Цркве 40 мученика одржана је свечана служба св. Сави; по Теодосију (стр. 207), то би била слоужба о памети его, дакле *U A₂*, али би то могла бити и свакако је и била Служба нарочито спремљена, раније у Рашкој од ученика његових (Арсенија, Атанасија?) за тај пренос, на што би можда

почетак²⁵⁾). По том почетку, види се да ова Служба, не само што је везана за дан 29 јуна по ст. кален., за празник св. апостола Петра и Павла а не за дан 5 јуна по ст. кал. када се данас слави св. Петар Коришчи, него да и садржи прво све основне стихире из Службе св. апост. Петру и Павлу, којима су стихире за нашега св. Петра Коришкога просто дописане на kraју свакога ирмоса. Па је још и она засебна Теодосијева Служба св. Петру Коришком у објави Новаковићевој обележена даном 29 јуна, иако у њој нема више оних стихира св. апостолима. Необјављена Служба св. Петру Коришком претстављала би нам прву фазу прикључивања новог, локалног, свешта старијем, главном за исти месец, док би она објављена управо претстављала трећу фазу, у којој је нови светац добио самосталну службу, а зависност своју од старијег обележавао само још у наслову Службе, везане за дан старијег свешта. Оба ова случаја приказују довољно јасно свакако у нашој цркви уobičajni поступак припремног прослављања тек нареченога а још не проглашенога, канониса-

указивало и оно *много молабное тѣниe* што му чеда са краљем Владиславом принесоше јеже прити тѣбъ въ своя (СУДр. Гласник 63, стр. 23) те је по њој и служено делом у Тринову, при износу тела свечева, делом у Милешеви, при уносу тела свечева у нову раку, па и при преношењу уз пут на коначницу од Тинова до Милешева. То би била *P A* с могућним већ уместима из *U A₂*.

V. У Милешеви, 14 јануара 1238 — проширења Служба о памети успења, у којој су стихире Савине добије већ превагу над основним стихирима Синајаца дометањем и стихира из *P A*. То би била Служба *UB₁* у првобитној формацији, основној за познату нам.

VI. У Милешеви, 6 маја 1238 — прва памет преноса са Службом *P B*, комбинованом из *P A* и *U B₁*, с новим још домесцима за памет пренесених, онако како је објављена у СУДр. Гласнику 63.

VII. У Милешеви, 14 јануара 1239 — памет успења по Служби која би претстављала завршну редакцију *U B₂*, комбиновану од *U B₁* и *P B*, онако како је објављена у СКАК. Споменику III.

VIII. Даљу формацију Службе о памети успења Савина представљала би потпуно самостална Служба за 14 јануар, састављена од кога ученика његова, свакако од Хиландарца Доментијана, који му је већ био саставни Похвалу, око 1240 године. (Обележје: *S D*).

²⁵⁾ Богословље, IX, 4, у чланку: Кад је Теодосије писао Живот и Службу св. Петра Коришког; сепар., стр. 13.

нога свештеника, онако, како је напред претстављен поступак тај као вероватан. По њему, наречени се „светац“ прикључује главном свештенику свог дана (Сава св. Синајцима) или истоименом истог месеца (Петар Коришчи св. апостолу Петру), те се уз њега, у његовој служби, прославља и он и стихирским умешенима. Св. Саву везује за св. Синајце, поред истога дана памети, и чињеница да је и он на другом путу у Свету Земљу провео пуних четрдесет дана на Синаји (по Доменицијану стр 312/324, по Теодосију стр. 192/193); св. Петар Коришчи носи име св. апостола Петра а и памет му пада у његов месец, јуни („Петровски“).

За нашега св. Симеона налазимо такве везе: а) са Мартинијаном из Кападокије, по истом дану памети (13 фебруара) или са преп. Аксентијем, монахом пустиножитељем (14 фебр.), којега у два наша манастира (рук. Н. Б. бр. 680 и 682) налазимо под 13 фебр., док је ту Мартинијан помакнут на 14 фебр.; 2) са Симеоном Богопримцем, главним свештеником у месецу фебруару, по истом имену. Према томе, за прослављање „прѣподобнаго оца нашега Симеона Новаго Сръбскаго“, како се назива још и у Савиној Служби (*M*) у наслову (Списи св. Саве, стр. 176), док још није после 1209 прослављан засебним светачким Житијем, Стефановим, ни засебном Службом, Савином; за оно прослављање ктитора Студеници и Хиландару, у оба ова манастира, бар онако као што је прописано у Хиландарском типику (Списи св. Саве, стр. 124/125), морамо претпостављати да је било везано за прослављање канонисаних већ светаца: Мартинијана или Аксентија (13 фебр.) или Симеона Богопримца (3 фебр.).

Најпре о овом другом прикључењу, Симеону Богопримцу. За њега имамо тврђење Доменијана у оба Житија његова (стр. 89 одн. 190). По њему, приложише јго (Симеона) къ светому Симеону Богопримјцу, јако праздновати има въ јединъ дньъ (3 фебр.) обьште праздништво. Томе би се пак противила наредба Савина у Типику хиландарском, у гл. 35 (О како подобажъ пѣти панихида ктиторомъ) где се (стр. 124, р. 26) прослављање Симеонове памети успења утврђује на 13 фебруар. Ипак с допуштењем: ако се деси да падне сина памет въноутрь великихъ посты, да пѣти въмъ

прѣжде поста (стр. 125, р. 8/10). С обзиром и на то допушено помицање памети Симеонова успења ближе почетку фебруара, у коме би се дан Симеона Богопримца нарочито наметао подесношћу због истоименитости обојице паметованих, могло би се овом тврђењу Доментијанову поклонити више вере него осталоме што у вези с тим пише о канонисању нашег Симеона још г. 1201 у Свети Гори, које ми наравно можемо схватити само као припремно а још не и озваничено прослављање нашег преподобног оца Симеона и ктитора ман. Хиландара. Ученом Доментијану морао је бити познат уобичајени поступак прикључивања новога „свешта“ старијем. Пошто, како се и у Хил. тип. (стр. 125, р. 7) каже, многаштъ прилоучавајтъ се да 13 фебруар зађе у Велики пост, то се и помицање памети хиландарског главног ктитора на почетак месеца (3 фебр.) дешавало чешће, и доцније у време Доментијана и Теодосија, па се та готово урегуларење општег, заједничког празновања обојице Симеона, почела сматрати обавезнот и тумачила вероватном одлуком највише духовне власти на Светој Гори, Сабора светих отаца светогорских.

Да ли би се, можда, том прикључивању нашега Симеона Симеону Богопримцу налазило каквога и најмањега трага у старијим нашим рукописним минејима 13/14 века? Да ли би се тј. у Служби св. Симеону Богопримцу, осем синксарског житија што се за споредне светеце умеће у Службу главнаго за исти дан, и међу неговом стихијама нашла која стихира што би се специјалније могла односити на нашега Симеона? У минејима што сам их прегледао у београдским збиркама рукописа Народне библиотеке и СКАкадемије наука²⁰⁾ — не. У

²⁰⁾ У два перг. рук. бугар. рец. из 13/14 в. у Нар. библ. (бр. 12 и бр. 444) нема уопште ништа о нашем Симеону, ни уз Сим. Богопр. ни засебно под 13 фебр. У перг. рук. срп. рец. 14 в. у Н. библ. (бр. 293) такође ништа. — У рук. срп. рец. с краја 14 в. на хартији (водни знак: два круга пресечена правом, лаждаја) у Н. библ. (бр. 680), у Служби Сим. Богопр. (поч. од листа 19β) уметнуте су и стихире (од л. 23β до л. 25-) за споредне светеце дневне: Власија, Вукола прор. Азарија, Павла и Симеона, Клавдија, да би се на њих наставиле и завршиле стихире за главног свешта Сим. Богопр. са славословљем и за пророчицу Ану из л. 26β; без никаква помена о нашем Симеону. Него се ту под 13 фебр., од л. 96α јавља за-

свима је Служба нашем Симеону одвојена засебно за дан 13 фебруара, и то већ у познатој редакцији Теодосијевој, потпуној, с обзиром на број „зачела“ канонских стихира; и у издању Ст. Новаковића у Старинама XI, иако он неоправдано сумња у то (в. Збори. А. Белићу, у нап. на стр. 159). Али, у Служби Сим. Богопр. имају неколике стихире што би се могле сматрати и као „опште“, т.ј. стилизоване тако да би се могле односити, поред других, и на нашега Симеона, нарочито с алузијом и на његово виђење Спаситеља. Овде не се наводити по тексту из рук. СКАк. бр. 11, за који је поређењем утврђено да се слаже с текстом у рук. СКАк. бр. 282, као и са рук. Н. библ. бр. 113, 680, 681, 682. Тако на пр. (СКАк. бр. 11, л. 16α₁): Въ праведъныхъ селъхъ радосно въдвараю се праведънааго Господа, Симеоне праведъны, иже божьствано твореште оправда ти прѣставлѣніи моли, прѣблажен'е, о нась...; или (л. 17β₁): Закону Господеви въседръжителю ти послоужиль юси праведънь тако въ истиноу и въ законѣ непорочънъ блажень бывъ, тѣм'же...; или (л. 18α₁): Видѣвъ желаюмаго раздрѣщеније приюль юси

себио позната Теодосијева Служба св. Симеону (Памет иже въ светыњахъ отца нашего Симеона, учитель а сръбскаго и новаго мироточца с познатим канонским акростиховима (тада званим „зачела“ и дошије, у 15 в., „крајтранесие“), потпуним (33): *Ѳеодосије недостоини по—ю ше, оче Симеоне!* У стихире Симеонове, обично у завршије у свакој песми (прмосу), уплатано је и име Савињо или се по дуалним облицима глагола и заменица види да се и на њега односе, тако до завршијог славословља на л. 119β. Од л. 120α додате су засебно „памети“ за друге споредне свете дневнице, Аксентија (од 120α) па од л. 124α синаксарски помени само Акила и Прискелија, Евлогија, па безименог оца и сина распетих, а олојено, под 14 фебр. памет Мартинијана од л. 125α до 130α — У рук. срп. реш. с краја 14 в. на хартији (в. зн.: аждаја) у Н. библ. (бр. 681), с текстом на два ступца, у Службу св. Сим. Богопр. (од л. 18β₁ до 32β₂) уметнуте су углавном синаксарске „памети“ споредних светица (Андрејана и Евуле, Власија, Вуколе, Азарија, Павла и Симеона, Клавдија и „душа праведних“) или ие и нашега Симеона; него је под 13 фебр. (од л. 66β₁) засебно иста Служба св. Симеону од Теодосија с наведеним зачелним канонским (од л. 73α₁), да би се међу те стихире, између 20 и 21 зачела, у прекиду речи по—ю, као у Службу главнога дневнога светеца, уметнула „памет“ за Мартинијана, и три краћа стиха поред синаксарског житија (л. 78β₁), па за Анику и Прискелија (л. 79β₂). Евлогија (79β₂), оца и сина распетих (80α₁), а затим да се наставе и заврше стихире за Симеона с уплатњем и Са-

тѣлесною, богодѣхновенне, и та же зреља пшеница прѣшъль
јеси къ отъцемъ, славне, въспитавъ се въ страсти добрѣ.
Тѣмже твою... паметь... съврьшајмъ...; или, нарочито
(л. 18а₂): Рака твоа истачају вѣрьныимъ исцѣлѣније, па-
мет же славнѣ силающи паче сльњца и вѣсѣль доуше про-
свѣштающи (и мрака мысльнааго исхиштающи, по рук.
113 и 680), свештен'иотаиниче вѣсечьстъне. — Да су све ове
стихире првобитно и само Сим. Богопримцу намењене ви-
димо и по томе што се налазе и ван наших мињеја, и у ве-
ликој руској Минији (изд. г. 1893, Кіевъ). Ради објашњења
последњој, која би по кул'у раке свечеве што истачају
исцѣлѣније вѣрьныимъ највише још могла приличити нашем
Симеону, наводи се објашњење које уз њу дају московска
Житија святыхъ (изд. г. 1905, кн. VI) у нап. 3) на стр. 32:
„Мошти Сим. Богопримца пренесене су у Цариград при имп.
Јустинију Млађем (565/578) и положене у ман. Халкопратиски,
који је подигао тај владар. Гроб његов видео је ту и новогро-
родски архиеп. Антоније, руски паломник 12 века“. То пот-
врђује и Jean Ebersolt у *Sanctuaires de Byzance* (Paris, 1921)

вина имена у завршине и славословље; засебно под 14 фебр. је памет
Аксентија. — У рук. срп. рец. с поч. 15 в. на хартији (в. зн. три горе с
крстом на средњој или цркви, звено или крању) у Н. библ. (бр. 682), као
и у предња два рукописа, у Службу Сим. Богопр. уметнуте и „памети“
других светаца осем нашега Симеона, а за него засебно под 13 фебр. (од
л. 90₂ до 114₂) са истом Теодосијевом Службом с потпуним зачелима,
прекинутим у речи по—ю (л. 106₂ до 108₂) ради уметања синаксарског
житија св. Симеона, или без таквих уметања за друге свете, после
кога се опет настављају стихире за Симеона с уплатњем и Саве;
засебно пак, под 13 фебр. (од л. 114₂) иде Памет Аксентија и других уз
њега спореднијих, а под 14 фебр. (од л. 120₂) и Памет Мартинијана. —
У рук. срп. рец., препис из г. 1575, у Н. библ. (бр. 113), исто тако у
Служби Сим. Богопр. ништа о нашем Симеону, а у његовој Служби од
Теодосија ништа о другим дисавним светима за 13 фебр.; Мартинијан се
и не спомиње, а Аксентије са паметује под 14 фебр. — У рук. срп. рец.
с краја 14 в., на хартији (в. зн.: звено) у СКАк. (бр. 11) исти случај од-
војених Службаб за Симеоне, без иешања, текст исти као у рук. бр. 680
и 113 у Н. б. — У рук. срп. рец. из 16 в., на хартији (в. зн.: кардиналски
шешир) у СКАк. (бр. 282), у Службу Сим. Богопр. уметане и „памети“
и других светаца ван нашега Симеона, а у његову од Теод. нису уметане
ничије „памети“, и него су под истим 13 фебр. засебно за Мартинијана
(л. 82₂), Акиле и Прискелија (л. 83₂) и Евлогија (83₂).

на стр. 59 напоменом да су мошти Сим. Богопримца биле у цариградском ман. *Viérgue des Chalcopratia*. За раку се ту у наведеној стихири и не каже да точи *миро*, као за раку нашега Симеона, него уопште да исцељује верне који је се прикосну, као што је на пр. и рака, и она у Трнову још, нашега св. Саве, такође не и мироточца, као и раке толиких других светаца.

Али, кад већ имамо тврђење једнога Хиландарца, Доментијана, зар се за припремно прослављање Симеона у Хиландару бар, не би могло претпоставити да је некој изгубљеној, ако не баш Служби, какву претпоставља г. П. Поповић у Братству ХХVIII на стр. 44, а оно бар самосталној стихири за нашега Симеона, уплетеној у Службу Сим. Богопримцу, могло припадати оно што Сава у Житију Симеонову наводи као дивљења пуне речи братије хиландарске кад им је, одмах по кончини очевој, причао о њој? Мислим на њихову похвалу *блаженом Симеону*, удешену готово стихирски, а која би заиста приликовала и за Сим. Богопримца, на стр. 170 у Списима св. Саве. Она гласи: „О блажени Симеоне, сподобиви се таково видѣніе видѣти въ коньцѣ: владыкоу светаго благодѣтъ ти въздающта за подвигы тоуд' твоихъ? Тѣмже и веселе се сладки гласъ изрекль еси въ исхождени доushi твоем: „Хвалите Бога въ светыхъ его, хвалите его и въ оутврждени силы его, хвалите его и по прѣмногому владычествїю силы его!“ Блаженъ бо боудеши въсоудоу, тѣм' же и блажени гласъ изрекль еси“. Да ли је ту Сава, како смо навики код њега, верно репродуковао речи које су хиландарски калуђери изрекли тада над преминулим тек Симеоновом; или је тај стихирски стилизовани став сам удесио онда кад је, после преноса очевих моштију, на осам година после смрти Симеонове, описивао његово успење под монументним утицајем ушаблонисанога описа таквога момента; или му је то цитат из неке њему познате а нама непознате хиландарске још Службе или бар самосталне стихире нашем оцу Симеону, понајпре његове за уплетање у објште праздњство за Сим. Богопримцем, односно и с дневним свещима? С обзиром на пријатељску напомену г. Л. Мирковића, кад му је постављено ово троструко питање, отпала би трећа мо-

гућност сасвим, друга се јако поколебала, а остала као највероватнија прва која најбоље и одговара свему што је овде утврђено за Савино казивање. По г. Мирковићу, и у нашим књижевним описима „успења“, на пр. код Дунила, чија је Житија превео за С. К. Задругу, књ. 257, уобичајно је да се присутници неком успењу, сви или значајнији ко од њих, диви покојнику тако као неким „блаженствима“, те као да је, додамо, то био онда и стваран обичај. Тако се на пр. у Даниловим Житијима диви сам Данило тек преминулој краљици Јелени (стр. 69/70; Ст. Нов. Прим.² стр. 258), тако и краљу Милутину (стр. 118), па тако су се и хиландарски калуђери дивили оцу нашем Симеону, а Сава то запамтио и забележио у свом Житију. — То је све до чега се могло досада доћи у питању о прикључивању нашег оца Симеона Новога Српскога Симеону Богопримцу.

За могућно право споменуто прикључивање Симеона слављенику дана у који пада и његова „памет“, Мартинијану или Аксентију, имамо за првога тврђу г. Вл. Ђоровића у Предговору Списима св. Саве на стр. XXIII. Ту се каже ово: „Првобитно су се мешале стихире св. Симеону и св. Мартињану, пошто су се славили исти дан. Такав је случај још и у софиским рукописима. Кад је током XIII а нарочито XIV века, ојачао култ св. Симеона и св. Саве, осећала се потреба да се првим светитељима из династичког круга Немањића обрати више пажње и да им се посвети главни интерес дотичног дана. Стога је потиснут Мартинијан а уведен Сава; и стога је служба развијена са неколико пута већим бројем стихира“.

То већ значи нешто и мора се, уз незнатнију корекцију ближе не одређиванога у тој тврдњи, узети у обзир. Г. Ђоровић је у објави друге (*M*) редакције Савине Службе преподобном оцу нашем Симеону Новом Српском, од стр. 176 до 186, наводио под текстом све разлике из прве (*Ш* и *С*) редакције, али ту нема напоменा о стихирама из њих које би се могле тицати Мартинијана па се мешале са Симеоновим а не би их било у другој редакцији (*M*). Из раније датога описа београдских рукописних мињеа наших видимо да се још и у Теодосијевој Служби св. Симеону, са накнадно упле-

теним стихирама и за Саву²⁷⁾) заједно са Симеоном, налази и „памет“ Мартинијана као и других узгредних светаца. У вероватно најстаријем тексту београдских рукописа, у оном Н. библ. бр. 681, уметнута је између VI и VII песме, између 20 и 21 „зачела“ (по - ју) под засебним насловом „памет“ Мартинијана, три краће стихире и синаксарско житије, а затим још краће Акила и Прискелија, Евлогија и оца и сина „распетих“. У временски најближим рукописима, у Н. библ. бр. 680 и 682, Мартинијан је засебно издвојен на 14 фебруар, а после Теод. Службе св. Сим. с умечима заједничким и за Саву, немешано су додате синаксарске „памети“ за Аксентија, Акила и остале уз њих. Такво уметање као у рук. Н. библ. бр. 681, уобичајено за споредне свете у Службу главнога за тај дан, показује управо да је Мартинијан приклjuчен св. Симеону а не овај њему, како то и г. Џ. тврди. То би претстављало познију фазу у приклjuчивању новога свешта старијем, уплетање старије Службе у нову, ону фазу коју имамо у заједничкој Служби св. Сави и св. Синајцима (СКАк. Спом. III). Њој је свакојако претходила ранија, у којој би старији светац био главни па се у његову Службу, међу његове многобројније стихире при крају песама (ирмоса) уплетала и по која тек за новога, онако као у неизданом одломку Службе св. апост. Петру и Павлу и Петру Коришком у рук. СКАк. бр. 123. Уплетање пак стихира и за Саву уз Симеона заједно у Теод. Скујбji св. Сим. сасвим је нешто треће. Те стихире нису само Савине па приклjuчене стихире које су само Симеонове, него су у истој стихире канонској, некад и у Богородичној, споменута оба свеца заједно као свеци у основи истога типа: пастири стада, учитељи, просветитељи, отаџестволујупци, патрони државе и народа; негде се само по дуалним облицима глагола и заменица види

²⁷⁾ Њих, ипак, нема толико да би се смело рећи како је првобитна Теодосијева Служба св. Сим., т. ј. она што је састављена од стихира само Симеонових, „развијена са неколико пута већим бројем стихира“. Те заједничке за Симеона и Саву додаване су, по једна или две, при крају сваке од девет односно осам („друга“ уопште и не постоји; в. у Л. Мирковића Литургији, песама, састављених од четири „зачељење“ (акростиховане) и више још обичних стихира.

да се стихира тиче обојице, неименованих. Међу онима што их г. Ђ. налази и у првој редакцији Савине Службе (*Ш и С*), нема трага таквом уплетању Мартинијана уз Симеона. То би значило да је мешање Мартинијанових и стихира са Симеоновим у софиским рукописима Службе његове, највише онога типа што нам га приказује београдски рук. Н. библ. бр. 681 са Службом од Теодосија. Према томе не би Сава ни морao „потискивати“ Мартинијана, кога је стварно потиснуо већ Симеон, а неки пут и с места потиснутога Аксентије.

Из свега тога могло би се закључити да нам се Служба преподобном оцу Симеону Новом Српском и у познатој првој редакцији софиских рукописа, према тврђњи г. Ђоровића, јавља већ у трећофазној форми самосталне Службе главног свеца, у коју се између VI и VII песме (као у Теод. између зачељених -ни по — ю те о-) умећу, и поред синаксарског житија слављеникова, иста таква кратка житија и споредних с по неком и основном стихиром. Ранијим могућним формама, правофазној (као у необјављеној Петра Коришкога) и другофазној (као Сави и Синајцима у Спом. III), за Службу преподобном оцу нашем Симеону Новом Српском, нема трага.

V

У прослављању Симеона као свеца неоспорно највише заслуга има син му Сава. Он је, видели смо, и најпоузданiji сведок и обавештач о доживљајима и подвизима Симеоновим, нарочито оним којима се удостојио светачког прослављања. Он је за то прослављање био и најпозванији, као стварни поглавар народне цркае наше и пре г. 1219, кад је озваничен за то титулом архиепископа српских земаља и поморских.

Стога ће у питању нашем о времену светачке канонизације Симеонове бити од значаја, и пресудног, чињеница: када је управо Сава почeo називати Симеона непосредно и *светим* у списима својим о њему. Та се чињеница мора узети у обзир, и поред и у нас нарочито доцније прихваћенога обичаја да се *светим*, још за живота, називају и црквени великодостојници (и Сава у Житију Симеонову назива

епископа рашкога *светитељем*, на стр. 172) као и калуђери уопште нарочито пустиножитељи („свети оци“) и, што је најважније, владаоци, као што на пр. још Стефан Првовенчани у Хиландарској повељи својој назива Симеона (в. чл. г. А. Соловјева у Прилозима за књиж. V, на стр. 77). А чињеница се да мора узети у обзир зато што је баш Сава приметно штедљив у давању тога епитета, те се види да му је он давао особено, највише значење. Он се обично служи епитетима мањега значаја и општије употребе, без етимолошке везе са *свећем*.

Тако, у *Хиландарском тапику*, у коме о Симеону говори као о покојном ктитору, даје му ове епитете (в. Списи св. Саве, стр. 14 до 150):

- 1) стр. 25, р. 21/22: *въспоминающите въ прѣподобныхъ вашихъ молитвахъ богопочившаго отьца нашего и наставника Симеона мниха;*
- 2) стр. 26, р. 12/13: *и приподобныи отьцемъ Симеономъ, према грчком: τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν;*
- 3) стр. 36, р. 20/22: *тръблаженому отьцу нашему Симеону мниху, према грчком: τοῦ τριθάκαρος πατρὸς τε ἡμῶν καὶ κτίτορος, τοῦ μονахοῦ;*
- 4) стр. 27, р. 13/14: *и въсхотѣ онъ блажены;*
- 5) стр. 27/28: *врѣменѣи съмрти приподобнаго отьца Симеона мниха, према грчком: περὶ τοῦ καιροῦ τῆς τελευτῆς τοῦ ἀγίου πατρὸς ἡμῶν;*
- 6) стр. 28, р. 20: *и оного (Симеона) свѣтыми молитвами, према грчком: καὶ ταῖς ἐκείνου ἀγίας εὐχαῖς;*
- 7) стр. 29, р. 17/20: *чѣстными молитвами ваю оугодника, нашего же отьца и ктитора Сумеона, према грчком: ταῖς τιμіацъ еѹхайсъ тоб ѿматероу ѿералонто, ἡμῶν δὲ πατρὸς τε καὶ κτίτορος;*
- 8) стр. 72, р. 20/22: *и приблаженаго и светаго отьца молитвою, према грчком: καὶ τῆς τοῦ πατρίακαρος καὶ ἀγίου πατρὸς ἡμῶν εὐχῆς;*
- 9) стр. 124, р. 23/25: *памѧть тръбстватаго и присноапамешнаго отьца нашего и ктитора кур Симеона мниха, према грчком: τὴν μνήμην τοῦ τριθάκαρος καὶ αοιδίμου πατρὸς ἡμῶν καὶ κτίτορος, куроу Паѹлоу;*

10) стр. 137, р. 22/24: и за молитви *блаженаго* отца-нашего Симеона.

Како се одмах види, употреба епитета за Симеона у Хиландарском типику условљена је у већини случајева основним грчким текстом с епитетима за ктитора Евергетидског манастира, кир Павла. У три цитата без паралела у грчком тексту, у бр. 1, 4 и 10, Сава је самостално назвао Симеона један пут *богопочившим* а два пута *блаженим*. Од седам паралелних цитата, само у два се опажају неслагања: у бр. 5) за тоб ἄγιον πατρός има *прѣподобнаго* отца, али, у бр. 9) за тоб τριθάκιος има *тръсветшаго!* Само, овај последњи случај смели бисмо тумачити као накнадну измену преписивача хиландарских, и првога, са основног текста Хиландарског типика, који је Сава као свој лични примерак понео са собом при преносу Симеонових моштију у Студеницу г. 1208, да би по њему у Студеници удесио Студенички типик. Јер у тој, Савиној, преради, углавном: препису Хиландар. типика за Студеницу, стоји на том месту, на стр. 124: *тръблаженаго* (и прѣподобнаго) за τριθάκιος, како је свакако стојало и у основном, Савином, примерку овога типика, који се тако верно држи грчкога оригиналa. При изради Студеничкога типика Сава је имао пред собом само свој Хиландарски типик; грчки му текст није више био потребан. Утолико је пак већи значај броја 5) са *прѣподобни* а не *свети* за грчки ἄγιος, што се и за једини још случај где је у Хиландарском типику остао *свети* за ἄγιος, у броју 8) на стр. 72, као епитет директно везан за Симеона, у Студеничком типику налази опет само *прѣподобнаго* отца нашега за оба грчка епитета: παπράκιος кај тоб ἄγιον πατρός ἴμιν, како је вероватно било и у основном тексту Хиландарског типика, личног примерка Савина. Значај овога случаја утолико је већи и по томе што је Сава ову главу 12 (о односу манастира према државној власти), за Студенички типик израдио сасвим изнова, независно и од Хиландарскога типика а камоли тек од Евергетидскога. Стога се оваква употреба епитета за Симеона у г. 1208, по преносу његових мошти, као самостална Савина, утолико пре мора узети у обзир.

И што је још значајније, на два места: у „глави“ 13 (о постављању игумена студеничкога) и у „глави“ 35 (о помену ктиторима), која су за *Студенички типик* самостално удешавана, независно и од грчкога угледа и његове прве прераде у Хиландарски типик, те и без паралела са њиховим текстом — јављају се за Симеона епитети:

11) стр. 76: *блаженънаго отьца нашего и ктитора господина Симеона;* и

12) стр. 125: *прѣподобънаго отьца нашего и ктитора господина Симеона.*

Тако би од дванаест наведених места само у једном случају, зависном од грчкога угледа, у броју 6), и то само у Хиландарском типику, остала употреба епитета *свети* у вези са Симеоном. Али, овога пута епитет тај није ни примењен на Симеона директно него на његове *молитве*, а оне се и онако већ, и независно од њега, могу сматрати *светим*, какве су у истом контексту на стр. 28 на пр. још и „свете ризе и завесе“ или „свети сасуди“ (стр. 27). У *Студеничком типику*, дакле, писаном најраније у г. 1208, несумњиво у Студеници, па према њему врло вероватно и у основном тексту *Хиландарског типика*, није Сава ни један једини пут назвао директно Симеона *светим*, исто онако како није ни *мироточивим*, нити је уопште чинио какве алузије на његово мироточење ни у Студеници, још мање у Хиландару.

У предговору свом *Студеничком типику*, у „слову а“ са *Житијем Симеоновим*, потпуно самосталним и књижевним радом, Сава употребљава за свога оца ове епитете:

1) стр. 151, у наслову: О наслѣдовани светаго монастира сего *прѣподобными* отьцемъ нашимъ и хтиторомъ господиномъ Симеономъ — према наслову Хиландарскога типика (бр. 2, стр. 26), који је опет удешен према грчком оригиналу: *τοῦ ὁσίου πατρὸς Ἰημᾶν*;

2) стр. 151, р. 13: сего *трѣблаженнаго* господина ивы отьца;

3) стр. 153, р. 21/24: си же *благовѣрны и христолюбивы* господинъ, *прѣчисты старьць* подвизаше се въ неко-

торое число причисти се съ оугодившими Богоу въ дньо страшнаго суда;

4) стр. 154, р. 5: семоу же блаженному старьцу;

5) стр. 154, р. 13: съи боголюбыни отъць нашъ и хтиоръ;

6) стр. 154, р. 24: сего блаженного моужа, господина и оучитела;

6а) стр. 155, р. 7: съмощръливы съи моужъ;

7) стр. 156, р. 20: добры господинъ и благы пастьрь;

8) стр. 157, р. 1/10: онъ же блаженныи старьцъ... избра... сина Стефана Неманю, отъ Бога вѣнчанаго зети курь Алеши, цара гръческаго... и самъ вѣнчавъ его и благословивъ его изрѣднъ, какоже благослови Исаакъ Іакова... вѣскывъ благословеніемъ;

9) стр. 157, р. 23/24: благыи отъць;

10) стр. 160, р. 6/15: Что бо и нарекоу? Господина ли доброго? Оучишела правовѣрю? Отъца ли благаго? Пастьра ли...? Црквамъ ли просвѣтишела? Ништимъ ли слукитела и любитела? Чистотѣ въселенѣи свѣтило? Прѣмоудрости ли наставника и съмыслодавца и несмыслинныиимъ казашела? Съблюдитела ли стадоу и прѣмоудро отвѣтавъца?

11) стр. 160, р. 19: сего прѣмоудраго и дивнаго моужа;

12) стр. 160, р. 22/27: Христоу Богоу извольшоу... насытити его желанїа неисповѣдимаго и светаго... и общника сътвори себѣ... аггелскаго и апостольскаго образа;

13) стр. 161, р. 10/11: съи же прѣдивныи и блажены отъць нашъ и хтиоръ господинъ Симеонъ;

14) стр. 161, р. 17/18: отъць нашъ господинъ Симеонъ;

15) стр. 161, р. 24: блажены съи старьцъ;

16) стр. 162, р. 1: боголюбивы господинъ Симеонъ;

17) стр. 162, р. 8: блажены госп. и. Симеонъ;

18) стр. 162, р. 19/20: блажены отъць госп. Симеонъ;

19) стр. 163, р. 10/11: блажены отъць и. и хт. госп. Симеонъ;

20) стр. 163, р. 15: онъ же блаженни;

21) стр. 163, р. 22: онъ блаженныи;

22) стр. 163, р. 28: прѣподобны отъць нашъ;

- 23) стр. 164, р. 2: сего блаженаго подвизы и троуды;
- 24) стр. 164, р. 20/21: блажены отъшь и. и хт. госп. Симеонъ;
- 25) стр. 165, р. 4/5: христолюбивомо старьцоу;
- 26) стр. 166, р. 2/3: блаженныи отъць госп. Симеонъ;
- 27) стр. 166, р. 4/5: начеть ми светлаа и чистынаа и сладкаа словеса глаголати;
- 28) стр. 167, р. 4: блаженныи;
- 29) стр. 167, р. 13/14: въздвигъ прѣчестнии роуцъ свои;
- 30) стр. 167, р. 22/23: аз же падь ниць на прѣчестною ногоу его;
- 31) стр. 167, р. 22/23: блажени господине мои Симеоне;
- 32) стр. 168, р. 2: прѣчестными ногама твоима;
- 33) стр. 168, р. 3: твоихъ ради прѣчестныхъ молитвъ;
- 34) стр. 168, р. 15/16: блаженныи старьць;
- 35) стр. 168, р. 21/22: блажени господине Симеоне;
- 36) стр. 169, р. 21: на семь блаженемъ старци;
- 37) стр. 170, р. 4/5: вытиша блажены старьць;
- 38) стр. 170, р. 7: блаженому старьцоу;
- 39) стр. 170, р. 12/13: прѣбожъствыныи доухъ свои ис-поустивъ;
- 40) стр. 170, р. 16: сего прѣподобнаго моужа (кончина);
- 41) стр. 170, р. 17/18: дивнаахоу се просвѣтенію лицоу его глаголющта: ш блаженныи Симеоне;
- 42) стр. 170, р. 25: прѣподобное тѣло его възъмше;
- 43) стр. 170, р. 29: окрѣсть прѣподобнаго тѣла;
- 44) стр. 171, р. 6: прѣподобное тѣло;
- 45) стр. 171, р. 7: блаженное тѣло;
- 46) стр. 171, р. 11/12: блаженному отъцоу нашемоу;
- 47) стр. 171, р. 18/19: господина Симеона свѣтыми молитвами;
- 48) стр. 172, р. 3/4: блаженныи отъцемъ Симеономъ;
- 49) стр. 172, р. 7/8: блажены отъць и. госп. Симеонъ;
- 50) стр. 172, р. 10/11: възми чистыне мошти господина Симеона;
- 51) стр. 172, р. 15/16: отъврѣзъ гробъ блаженаго старца и обрѣтохъ чистыное тѣло его цѣло;
- 52) стр. 172, р. 21/22: възъмъ азъ чистыне мошти его;

- 53) стр. 172, р. 24/26: молитвами блаженнаого и пръподобнаго и чистынаго госп. ны и отьца Симеона;
- 54) стр. 172, р. 28: съ чистынми мошт'ми;
- 55) стр. 173, р. 9: пръчистыное тѣло отьца своего;
- 56) стр. 173, р. 11: блаженныи
- 57) стр. 173, р. 13/14: о семь блаженемъ отьци нашемъ и хт. госп. Симеонъ;
- 58) стр. 173, р. 27/28: чистынми моштемъ его;
- 59) стр. 174, р. 3: блаженомоу отьцу и хт. госп. Симеону;
- 60) стр. 174, р. 9: чистынми молитвами отьца и. и хтитора;
- 61) стр. 174, р. 12: сего пръблаженнаого отьца;
- 62) стр. 175, р. 5/6: молитвами пръподобнаго и блаженнаого отьца и. и хт. госп. Симеона.

Из 63 примера ова видимо да се Сава у Житију Симеонову, писаном после преноса моштију његових, у Студеници, поред уобичајених вишемање индиферентних епитета: блажени, преподобни, часни и др., служио, у вези са Симеоном, епитетом *свети* само три пута: у бр. 12, 27 и 47. Али и у та три случаја епитет *свети* није везан директно за Симеона као остали навођени, него се односи: у бр. 12 на *желанїе* Симеоново, односно на предмет његове жеље, на Бога; у бр. 27 на *словеси*, узета из *Светих књига*; а у бр. 47 на *молитве* Богу, а све се то, због директне везе с Богом, може назвати *светим* с обзиром и ма на кога другога человека, не и свешта.

Између 63 наведена примера заслужују нарочиту пажњу они под бр. 3, 8 и већ споменути под бр. 12, и то зато што се у Савином тексту запажа ту зависност и угледање на текст раније Стефанове повеље Хиландару, што је истакао и г. А. Соловјев у чланку о њој (Хиландарска повеља великога жупана Стефана итд. у Прилозима за књиж. и др., књ. V, стр. 77, 78 и др.). Стефан је наиме у тој повељи својој, писаној по добром рачунању г. Драг. Анастасијевића у СКАк. Гласу XCII, стр. 77/78, за живота Симеонова, г. 1198/99 (не 1201/1202, како мисли г. А. Соловјев) — назвао свога оца на шест места непосредно *светим*, а то несумњиво као

калуђера и великосхимника („светог оца“) или, можда, по добром свом византиском васпитању, и као владара. Ево тих шест места из Стефанове повеље Хиландару, по тексту датом у Прилозима V (стр. 66/71):

1) зачеть... пешти се о доуши своји господинь ми свети благовѣрны чистыни старъць Симеонъ подвизає се... въ нѣкоторој число причтень быти съ оугодышими Богоу въ днъ страшнаго соуда... (стр. 67, р. 10);

2) (птица т.ј. Сава) юже гласъ въннide въ оуши прѣподобнаго и дивнаго господиоа ми *светаго* Симеона, чистынаго старъца... (стр. 68, р. 2/4);

3) (въ оумъ его въложъшу Христоу)... чистынаго ми и блаженаго старъца *светаго* Симеона, оставилъ мене (Стефана)... на прѣстолъ его... мене, любовьна его сина Стефана... зети отъ Бога вѣничанаго курь Алѣја, цѣсара грѣчскаго (стр. 68, р. 27/32);

4) чедолюбни и сладъки старъць господинь ми *свети* Симеонъ... благослови ме (Стефана) изреди ње отъ прочеј мој братије, иакоже благослови Исаакъ Иакова... вѣсакымъ благословениемъ (стр. 68, р. 33/36);

5) господиноу ми *свештомоу* Симеоноу волю его напльнихъ о цркви (стр. 70, р. 6/7);

6) (помышлахъ въ себѣ: съподобитъ ме владика мои... быти...) и оу гроба чистынаго и благовѣрнаго старъца, господина ми *светаго* Симеона мнихъ (стр. 70, р. 11/15).

Од тих шест места не долазе у обзир 2), 5) и 6), јерим у Савину тексту нема паралела. Прво од њих (2) Сава је изоставио из скромности, како то лепо запажа и г. Соловјев (стр. 78). Примери Стефанова текста под бр. 3) и 4) у Саве су везани уједно и скраћени у пример његов под бр. 8), а цео је тај став уосталом Сава могао узети и непосредно из Немањине повеље Хиландару (Списи св. Саве, стр. 2. р.20/30), као из списка вероватно свога, одакле је и Стефан преносио тај текст у своју повељу. Стефанову примеру под бр. 1) одговара Савин под бр. 3). Ни на прном (8) ни на другом месту (3) Сава није употребио Стефанов епитет *свети* за Симеона. Зашто? То нам је добро објаснило и г. А. Соловјев овако:

„Мислимо да св. Сава као духовно лице није смео да про-

гласи свога оца за светог, док није био канонизиран. Међутим, световна лица већ дају му епитет *светог* одмах после његове смрти [и за живота, додајмо, баш с обзиром на ову повељу], служећи се стилом византиских повеља*. (Прил. V, 77).

Оба та примера, или баш и само први, јасно показују колико је Сава, први наш каноничар, био опрезан у употреби епитета *свети*, схватујући га увек у основном значењу његову као епитет приличан само правим, озваниченим свечима између људи, а осем тога још стварима и радњама непосредно назмењеним и везаним за Бога, Спаситеља, као: служба, литургија, молитва, љубав, жеља, речи, утвари црквене и др. Зато је у примеру под бр. 12), коме одговара као углед текст из Стефанове повеље (стр. 68, р. 23/26): Христоу Богоу извольшоу... насити его желания неисповедимаго *светаго* и общтника и (њега) сътвори... агелскаго и апостольскаго образа... — оставио епитет *свети*, пошто ни он није везан за Симеона непосредно него за његова *жељења* Богу, богоугодна те и света. Овај би случај још боље утврђивао оно што показују примери Савина текста под бр. 3) и 8). Нејављање у Савину тексту о Симеону епитета *свети* у непосредном односу на њ, уз то опет јављање у посредном — неће бити случајност него доказ опрезности у стилистици Савиној.

Потребно је још једно мало објашњење о бр. 39) у Савину тексту. Ту је он употребио епитет *пръбожъствыны*, који би могао указивати на светаштво Симеоново и у осећању Савину. Али, у ствари, епитет је тај везан не за Симеона директно него за његов дух, и то при умирању, а овај је као део духа Бога у сваком човеку, сам по себи божъствыны.

Тако бисмо, и за Житије Симеоново, исто као и за Студенички типик, а према њему и за основни текст Хиландарскога, утврдили: да Сава у тим списима својим *није ни један пушта Симеона употребио епитет свети, не само причајући о њему као живу и калуђеру, великосхимнику, него ни у причању о смрти његовој, заиста и чудној, па ни после у причању о отварању гроба и преносу моштију и сахрани у Студеници*. Исто тако, ни један једини пут не назива га ни мироточцем ни мироточивим, па ни чудотворцем, нити чини

и најмању алузију на мироточење и чудотворство његово у Хиландару, ни у Студеници. Додајмо одмах да га не назива ни *ошачаштвољуцем*, ни у бр. 10) на стр. 160, у панегиричком уметку где се пита како би га назвао па ређа називе: *учитеља, наставника, пастира, сабљудиштеља* стаду, *просветитеља, смислодавца* и премудрог *ошвештодавца*, и др.

Све то, с обзиром на Саву као „најреалистичнијег“ књижевника у Старој књижевности нашој, добива нарочито и пресудно значење за расправу питања о светаштву Симеонову. А то и стога још што Сава употребу епитета *свети* за Симеона није апсолутно искључио из своје стилистике него епитет тај употребљава и директно везан за Симеона у спису, који је нарочито и посветио прослављању свога оца као *свешта*, у *Служби св. Симеону*²⁸⁾.

У том спису, скроз панегиричком, текст је наравно преатрапан епитетима разним, тако да би нам за навођење примера као досада требало управо преписати целу Службу. Поред најчешћих: *преодобни* (и у наслову), *(пре)блажени*, *богоносна, богомудри, божаславни*, и иначе омиљених у Савиној стилистици, јавље се и *свешти*, у овим примерима:

- 1) стр. 182, р. 8/9): тѣмь и мракъ грѣховны отъгнавъ, *свеште*, съ више испроси ми благодать;
- 2) стр. 185, р. 16: отъчествиye си просвѣти, *свеште* Сумеоне;
- 3) стр. 185/186: и *свешта* рака моштей твоихъ;
- 4) стр. 186, р. 9 (упут иза ст. 50): „Слава Богоу“ на стих. въ охт. и *свештомоу* гласъ -s-.

Додајмо одмах да стихире 32 и 48 као и упут после стихире 50, из којих су наведени примери под бр. 1), 2) и 4) с епитетом везаним непосредно за Симеона а не посредно, преко раке као у бр. 3), не постоје у софиским рукописима *Ш и С*, т.ј. у првој редакцији Службе.

Исто тако, сасвим разумљиво, назива овде Сава Симеона и *чудошворцем* (стр. 179, р. 8; стр. 181, р. 19), и *ошачаштво-*

²⁸⁾ Према томе, види се колико се груба погрешка чини у књижевно-историјским списима и школским уџбеницима, који спис Савин *Житије Симеоново* наводе као *Житије свештога Симеона*; погрешка која се појављаје од Шафарикове Историје до Академијска издања Списа св. Саве.

љупцем (стр. 185. р. 4), а о мироточењу, као главном чуду по ком је проглашен за свеца, пева неколико стихира нарочито (3, 15, 19, 40, 45, 49).

Како је Сава, доцније, обилато употребљавао епитет свети и за Симеона, већ поодавна проглашенога за свеца, може нам показати кратка његова *Посланица Спиридону* из г. 1234. Ту се Симеон помиње три пута и увек с епитетом свети:

- 1) стр. 187, поред насловца који неће бити Савин, и у р. 7: лаври *светаго Симеона*; и
- 2) стр. 188, р. 2: домоу *светаго Симеона*.

На жалост вероватно најранији спис Савин, она прерада руске Иларионове Похвале Владимиру-Василију у Похвалу Симеону, коју је у концептном преводу с руске рецензије могао спремати још за боравка свог у манастирима св. Пантелејмона или Ватопеду²⁹⁾, деведесетих година 12 века, није нам сачуван у првобитној форми. Прерађивао ју је свакако и он сам, доцније, кад му је требала за свеца Симеона; а затим, спис нам је тај сачуван само у препису из г. 1264 од Доментијана, који га је такође прерађивао за своје хагиографско Житије св. Симеона³⁰⁾. Стога нам овај спис не може поуздано послужити у овом питању. Вреди ипак истаћи, да се у Иларионовој Похвали Владимиру-Василију, бар у делу који Петровски³¹⁾ наводи као употребљен у Похвали Симеону, за Владимира никад не употребљава епитет свети. А овај се пак епитет наизменично са најчешћим (преподобни) у Похвали св. Симеона како је сачувана у Доментијанову Житију св. Сим., јавља у истом укупном броју (16), чешће у партијама самосталним, уметнутим или дometнутим уз основни Иларионов текст, каква је на пр. она од половине стр. 32 до почетка стр. 34, у којој је размера јављања 6 : 2 за свети, док је насупрот томе на пр. на стр. 31, где је боље и не прекидније очуван текст Иларинов и првобитна прерада Савина, однос 5 : 3 за преподобни.

²⁹⁾ Г. Ильинский, Значение Афон, Журн. Мин. Н. Пр. 1908, новембр.

³⁰⁾ СКАк. Глас CLXI (Ко је саставио Похвалу Симеону, стр. 139/181).

³¹⁾ М. П. Петровский, Изв. Отд. рус. яз. и слов. XIII (1908).

VI.

Да ли тој опрезности у титулисању Симеона има трага и ван списка Савиних, у каквим било белешкама о њему? Као да има. Најстарија засад позната белешка о њему јесте она у запису мниха Симеона на јеванђељу Вуканову. Запис тај, који сам и лично проверио на рукопису лењинградске Публичне библиотеке, објавио је Љ. Стојановић у Записима и натписима под бр. 7. Датирао га је, оправдано, „око 1202 године“, јер је свакако писан у оно време кад је кнез Вукан, уз помоћ угарску, био успео да оземљствује брата Стефана и сам се прогласи за великога жупана. Запис тај завршује старац Симеон напоменом да је јеванђеље то писао велислављном⁸ велијем⁹ ж'пан¹⁰ Вљк¹¹, сина (м. сын¹², под утицајем наредних генитива?) самодржљивога господина области своје Стѣфана Немане.

Писцу записа, види се, било је нарочито стало да истакне *самодржавност* великога жупана Вука, господина свога. Стога истиче и за оца његова ту самодржавност, те и име које је носио као самодржац. Тако је. Али, зар се онако побожни и пустињишту одани мних Симеон, пишући запис тај, не би, у жељи да господина свога што више прослави славом оца његова, сетио и светаштва, чудотворства и миротоштва његова те све то или најглавније бар и напомену, ма и само употребом епитета *светши*, — да је заиста Стефан Немања још одмах после 13 фебруара г. 1201, као чудотворац и мироточац, и проглашен за света у Светој Гори? А за годину дана после тако значајнога догађаја, да га је заиста и било, несумњиво је да би се за њу дознало и у земљи отачства „светога“, у Рашкој, па и у Зети баш. Међутим, старац Симеон у запису „око 1202 године“ не само што не помиње Немању као свеца, него не назива га ни његовим калуђарским именом, као да не зна ни то да се закалуђерио. Иако би ова чињеница, с обзиром на то да је старац Симеон несумњиво морао знати за калуђерство Немањине те и за његово калуђерско име па га ипак не помиње, могла оправдано поколебати доказну вредност овога записа у нашем питању, наводим га ипак овде, сматрајући да и он, у

вези с другима, може имати неке доказне вредности, узгредије. Нарочито у поређењу с другим једним записом у истој књизи Стојановићевих Записа и натписа, с оним под бр. 9, датираним, мање поуздано, „око 1220 године“. То је познати надгробни натпис у Ваљевским Ђурђевим Ступовима код Будимља, где се за жупана Стефана Првослава каже да је син великаго (жупана Тих)омира а синовиць светага Симеона Немане. Јер, и овде бисмо пре свега имали жељу записсича да прослављајући покојника истакне неку *самодржавност* његову, истакнуту више још самодржавношћу његова оца, бившег великог жупана. Па ипак је овај записсича, да би још више прославио покојника славом његових рођака, у помену Немање истакао не и његову самодржавност него, као нешто више још, његово светаштво. Зашто? Свакако зато што је у време кад је натпис тај резан „око 1220 године“, Симеон-Немања већ био проглашен за свеца. Да је, према томе Симеон-Немања био светац већ и у време кад је старап Симеон, писац Вуканова јеванђеља, састављао свој запис у књизи светој, којој би помен Немањина светаштва још боље пристајао, вероватно је да би тога и таквога помена ту и било.

Тако би, према ова два записа којима и није циљ да прослављају Немању-Симеона него другога славом његовом, што већом, излазило: да се у земљи отаџства Немање-Симеона, у Рашкој и Зети, „око 1202 године“ није знало за *спеца* Симеона, а „око 1220 године“, знало се и истицало се његово светаштво, као и у свима осталим познијим записима с поменом његова имена.

Има још један за ближу временску одредбу Симеонова светаштва врло значајан запис, утолико значајнији, што се оправдано може претпоставити да је и састављан са знањем првога нашега архиепископа, Саве. Да је и учествовао у његову састављању не би се већ смело рећи, зато што је удешен удворније и похвалије за Саву него што би се очекивало према познатом иначе обичају његовом да, при помену себе самога, нарочито се „поништава“. То је запис онога или оних Савиних помоћника, „књижевника“ у Солуну, у „његову“ манастиру Филокали, којима је он по по-

вратку из Никеје г. 1219, као први архиепископ наш, дао да му прелишу книги многи закони још о исправљени вјерје их же трјбоваше съборънаа јмоу цркви (Дом., Ж. св. С., стр. 227). Ту је пре свега номоканон, крмчија. Основни запис тај првих преписивача основног „архиепископског“ примерка Номоканона, који се чувао у архиепископији Жичи, преписивали су и сви познији преписивачи примерака, потребних за нове епископије Савине. Тексту основног редакторског записа ти познији преписивачи додавали су по нешто и новога, посебнога: ко је, где, и за кога и кад преписивао из „архиепископске књиге“. Због тих разних дописа, Љ. Стојановић је запис тај на Номоканону и објавио под четири броја: а) бр. 19, од г. 1262, писан за епископа зетскога Неофита од „иловичкога“ монаха Богдана; б) бр. 38, од г. 1305, за Хиландар, коме га Сава није ни дао пошто је био намењен епископијама, преписан руком епископа рашкога Григорија Другога; в) бр. 1029, од г. 1252, преписан од будимскога епископа Теофила; г) бр. 5543, од г. 1295, преписан за митрополију Милешеву.

Према свим тим преписима, баш и према оном у бр. 19, где је у ставу који нам треба, преписивач Богдан изоставио место с поменом Симеона, а све ове похвалне фразе о Сави пренео на свога епископа Неофита, баш и по томе, види се да је у основном архиепископском примерку, Савином, посталом г. 1219, стојало да тај Номоканон... изиде на свѣтъ нашега језыка... потьштаниемъ и любовию многою и желаниемъ измлада освѣштенаго, богочестиваго и прѣосвѣштенаго и прваго архиепископа въсемъ срѣбъскыхъ земли курь Савы, сына прѣподобнаго отьца Симеона, прваго наставника въсѣи срѣбъсци земли. — Ето, за Симеона, о коме се и у Савином панегиричком спису, у Служби, с обзиром нарочито на прву редакцију њену (Ш и С), насталу у низу година од 1209 до 1213, каже и да је чудотворац и мироточац и отачествольбац — овде се, у запису из г. 1219, не каже ни да је светац нити се алудира на његово чудотворство и миротоштво. Каже се за ње само да је преподобни и наставник, онако као у списима које је Сава писао пре Службе.

Зашто? Да ли само краткоће ради? Јер, заиста, запис тај није ни састављан ради прослављања Симеонова него Савина. Али, опет, зар прослављању Савину не би много више допринело истицање светаштва Симеонова? Нарочито у књизи црквенској, као што је Номоканон. Али и законској, пре свега. И у књизи — биће и то од значаја — којој је *надзорни редактор* био Сава. Неће ли се, и у овој књизи, у редакторском запису, том простотом и краткошћу помена Симеонова изражавати она споменута већ *опрезност* Савине стилизације? На ту нас претпоставку упућује истакнута већ чињеница: да се епитет *свети*, директно везан за Симеона, налази тек у другој (*M*) редакцији Савине Службе а не и у првој, у софиским преписима (*Ш* и *C*). С обзиром и на постанак Номоканона у г. 1219, значило би да је другу редакцију Службе (*M*), с насловом ипак сачуваним из прве: (Паметь) *пръподобънаго отъца нашого Сумеона Новаго Сръбскаго* (стр. 176 у Списима св. Саве), Сава удешавао тек по доласку из Солуна, најраније г. 1219, као актуелни архиепископ, у архиепископији својој, у Жичи. Први црквени закондавац, номокаоничар наш, Сава, по томе и разумљиво скрупулозан у употреби јасно одређених термина, могао је другу редакцију своје Службе преподобном оцу Симеону, с истицањем и његова *светаштва*, удешавати тек онда када је преподобни Симеон прописно озваничен и за *светога*, за то меродавном одлуком Архиерејског сабора въсеј сръбскиј землји и поморскиј. А у томе су Сабору, поред њега, као претседника, и претставника државе краља Стефана Провенчанога, били чланови епископи нових осам од Саве основаних епископија и, свакако, игумни архиепископије Жиче, лавре Студенице и „првог гроба“ Симеонова, Хиландара. Та је одлука могла бити донесена и са благословним споразумом Сабора светогорских отаца, коме тај акт светачке канонизације Симеонове једино и приписују Светогорци наши, Доментијан и Теодосије, први на пола века, а други на скоро цео век после смрти Симеонове. За Сабор светогорских отаца, уколико је учествовао у светачкој канонизацији Симеоновиј, смело би се можда рећи да је имао улогу, ако не иницијатора а оно како некога касационога овериоца зако-

ним путем донесене одлуке надлежнога Архијерејскога сабора све српске земље.

Али су Доментијан и Теодосије морали имати некога основа по коме су, и некога разлога са кога су учешће Свете Горе и Хиландара у посвећењу Симеонову истицали на право и искључиво место. Први основ давала им је свакако чињеница да се и у њихово време, као и у Савино, и више још, видно истицао културни престоник Свете Горе и Хиландара, једнога од главних центара највише византиске учености и јединога нашега, рецимо, „универзитета“ у њему, над хришћанско-културном провинцијом, Рашком, са центром у Жичи, у којој је Савино архијерејско училиште могло бити тек у рангу припремне средњошколске „богословије“ или „богословске академије“, у Студеници, и у другим епископским седиштима. Затим, сама хиландарско-светогорска легенда о Симеону која се, видели смо, почела стварати још одмах по смрти његовој и по „виђењу“ Спаситеља, коју су легенду они углавном и препричавали у списима својим. Даље, оно могућно тражење из Рашке, управо од стране Саве који је и сам одушевљен Светогорцу, да се добије одобрење од Сабора светогорских отаца за одлуку о светачкој канонизацији Симеоновој г. 1219. Најзад, несумњиво, и оно раније, стварно тражење из Рашке г. 1218 помоћи од Свете Горе, управо од Саве који је тада онде боравио, да би се обновило мироточење гроба Симеонова у Студеници, и стварно тада дата помошть отъноудь (Списи св. С., Служба св. Сим., стих. 3, стр. 176) преко Савина посланика Светогорца Иларија. У току педесет година та је легенда, у време када ју је препричавао Доментијан, добила у Хиландару и Светој Гори, за Хиландарце и Светогорце, пуну вредност веродостојне традиције, појачану још у време Теодосијева бележења и ауторитетом писменога сведочанства Доментијанова. А разлог, који је уопште узев био разлогом и стварању хиландарско-светогорске легенде о Симеону, имали су и Доментијан и Теодосије у оном, да се послужимо називом Св. Вуловића (Годишњица Н. Чупића VII, стр. 117) „светогорско-калуђерском разлогу“, или ближе у оном „хиландарском интересу“ (Зборник А. Белићу, стр. 161), у оној увек видно израженој тежњи њиховој да сву

просвећеност у земљи отаџства Симеонова и Савина, у Рашкој, на „Западу“ сведу искључиво на престижни и иницијаторски утицај „Вастока“: Свете Горе и Хиландара. Теодосије се, довољно и „рашки патријот“ (стр. 161 у Зб. А. Б.), понегде и отимао томе светогорско-калуђерском разлогу и хоће, радо и речито, да похвали и подвиге „западних“ (на пр. на стр. 121/122. о Стефану), али под сталним утицајем Доменијана, много изразитијег Светогорца, чешће подлеже споменутом светогорско-калуђерском разлогу, хиландарском интересу. Стога се подаци које они дају не могу употребити поуздано за историју саме канонизације св. Симеона, него тек за историју развоја легенде о Симеону, нарочито хиландарске.

VII.

Правилнијем решењу главнога питања може допринети нешто и расправа овога спореднога: *кога је светачком типу, односно кога свецу управо прилагођен свешти Симеон Нови Српски?*

Мартинијану, с којим је имао само заједнички дан успења (смрти), као претставнику типа целомудрених младића (бежао на усамљена острва морска да би се сачувао од напасти жена, тога ради се и огњем жегао) — свакако не. Готово пре још Аксентију, монаху пустиножитељу, чија је памет у неким минејима такође падала на 13 фебруар место 14.

Симеону Богопримцу можда, за време светачког припремања пре канонизације, у Хиландару и Светој Гори нарочито. Јер с њим је имао више заједничких особина: 1) истог месеца падају им памети успења, па је, по одредби „главе -ле-“. Типика хиландарскога (Сп. св. С., стр. 125), памет нашег Симеона могла да се поје и почетком фебруара те и на дан памети св. Симеона Богопримца; 2) исто име, које је наш Симеон добио у калуђерству или изабрао сам с обзиром на почетно слово мирског имена (Стефан) а с помишљу можда на Симеона Богопримца, најпознатијега свеца с тим именом; 3) и наш је Симеон био старац; 4) наш се Симеон по легенди хиландарској (Сп. св. С., стр. 170), достојао видѣти въ коньцъ

владикоу светаго благодѣть (ти) въздающта за подвигы
труодъ (твоихъ); 5) и за гроб Симеона Богопримца поје се
у једној од завршних стихира: Рака твоя истачајетъ вѣрь-
нимъ исцѣљеније (у рукоп. минејима СКАк. бр. 11, НБ. бр.
113, 680, 681, 682 и др., као и у данашњим). Ипак, мирото-
чење се ту директно не спомиње; мисли се више на чудо-
творства, на чудотворна исцелења болесних присуством на
гробу свечеву, лежањем крај њега, као и на ракама толиких
других светаца немироточаца. С обзиром на све то врло је
вероватно, нарочито за Хиландар и Свету Гору, да је при-
премно тражење светачкога типа и свеца коме би се могао
приспособити наш Симеон, било упућено Симеону Богоприм-
цу, нарочито ако су им се „памети“ ту редовно појале зајед-
но (3 фебр.), т.ј. и онда кад 13 фебруар не би падао въноут-
рь великихъ постъ (по Тип. хил. стр. 125 у Сп. св. С.),
како изгледа према казивању Доментијана, који — интересантно — тарди то у време кад је наш Симеон давно већ
био проглашен за свеца и имао своју Службу од Саве за
13 фебруар, па је шта више он сам или ту Савину Службу
прерађивао као што је Похвалу, или му састављао, за тај
његов само дан, самостално другу Истичући иницијаторство
Свете Горе, Сабора светогорских отаца, и искључиво учеш-
ће у канонизацији Симеоновој, он каже (стр. 189/190 оди. 89)
да га светогорски оци приложише къ светому Симеону
Богопријемцујао праздиновати се има въ јединъ дънь
общите праздинство. Траг таквом привременом и повреме-
ном заједничком прослављању нашега преподобнога оца Си-
меона са св. Симеоном Богопримцем могао би се можда на-
зирати и у томе што је наш Симеон, за разлику баш од
овог угледног имањака а не од Симеона Старог Сиријског
(26 јануара) назван *Новим*, али, за разлику од једног
старијега Симеона *Новога Ступника* (1 септембра) назван и
Српским. И Савино могућно учешће у том припремном при-
сподобљавању нашег Симеона стварном *богоносном* Симеону
Богопримцу могло би се претпостављати према томе што
Сава занста радо назива свога оца и *богоносним*, у *Похвали*
и Служби још (в. СКАк. Глас CLXI, стр. 177), како иначе
Доментијан врло често назива Саву а ретко Симеона (в. исто,
стр. 178).

Али сретењски Симеон је управо само Богопримац. Тому је главна и једина особеност, поред уопштених: свештенослужитеља и исцелитеља оних који му с вером притичу чудотворној раци. Међутим, наш Симеон има их већ више и различних, обележених називима и епитетима које је поступно стицао. Тако, у Савиним типицима за Хиландар и Студеницу с угледом и на Евергетидски, Симеон се најчешће зове: преподобни отац и кнез, па с обзиром на ранији владарски положај и господин, затим као жељени пример млађима и наставник (из пр. стр. 26), а с алузијом нарочито на последње године живота и на смрт и угодник Божји (из пр. стр. 29). То су му најобичнији и основни називи и у Савину Житију, где му се још додају (највише на пр. из стр. 160): градилац и „просветитељ“ црквама, доброштор и „служитељ“ ништима, пастир благи стаду свом, народу, и у вези с тим нарочито учитељ благоверију и уопште, каквим га стално и претстављају обилати афоризми из Светога писма што му их дидактичар Сава сваки час ставља у уста. У Савиној Похвали, особито у оном делу што је у приснијој вези са Иларионовом Похвалом Владимиру, истиче се Симеон као доброштор (стр. 29 у Дом. Ж. св. Сим.), као утврдилац вере и гонилац јереси и незнабоштва, прави пастир (стр. 33) народу свом и нарочито (стр. 29, 30, 32) као учитељ и наставник који упућује на прави пут не само појединце него већу земљу оточества својега (стр. 30, и према Иларионову тексту), па се из стр. 37, без паралеле са Иларионовим текстом, апострофира и као отаџестволубац.

Идући редом јављања, у Стефановом хагиографском Житију св. Симеона, насталом после споменутих списка Савиних, Симеон се истиче као наставник и учитељ (и у наслову, по париском рукопису, на л. 202α), као истински пастир добри који... прогна мыслъниѧ яко влькы јеретичьскага обучениѧ отъ њего (парода, л. 218α). У писму Сави за пренос Симеонових моштију, Стефан их назива благоуханим (л. 225α) а не и мироточивим; али, после преноса, истиче мирошаштво Симеоново као главну квалификацију светачку, нарочито у чуду „првом“ (л. 226β): прѣслав'ною миро својмо оточству, као и у бројем необележеном („седмом“

пред сусрет с Краљем Андријом (л. 240^{αβ}). Даље га још Стефан истиче и као чудотворца: у чуду „другом“ о исцељењу беснога (л. 227^α) и „тренем“ о исцељењу узетога (л. 227^β/228^α), оба у Студеници, за која једино и знају и спомињу их и Доментијан и Теодосије. У даљим чудесима, у „четвртом“ с Борилом и Филандром (Л. 228^β/229^α), у „петом“ са Стрезом (л. 231^β/232^α), у „шестом“ с Михаилом Драчким (л. 232^α/235^β), као и у споменутом већ с Андријом (л. 239^α/244^β), Стефан та истиче нарочито као скораго въ бѣдахъ помоштника, упоређујући га са св. Ђорђем, кога Симеон и умоли и положи помоштника себѣ у случају с Михаилом Драчким (л. 234^β), као и са св. Димитријем Солунским, типским отаџасашвољуцием, у случају са Стрезом (л. 232^α). Стефан, истина, увек прича тако као да се Симеон као брзи помоћник у бедама јавља лично њему, на његову молбу, али и напомиње да је он ту помоћ указивао управо свом отаџасству, и претставља га као патрона који подржити крѣп'коју дланију отъчествију свој... пособе и хране отъчествије своје (л. 232^α)... ограждаје отъчествије своје отъ висакога зла (л. 234^α); приказује га дакле као правог отаџасашвољуца иако га директно не назива тим именом. Као свеца таквога типа: брзог и стварног помоћника у бедама а отаџасашвољуца, Стефан, у похвалном завршку преглосследње редакције свога Житија (л. 235^β/239^α), да би га што боље прилагодио свецима с којима га пореди, великомученицима и војницима Христовим, св. Ђорђу и св. Димитрију, апострофира Симеона не само као апостола (бысть бо апостол отъчествију својмоу, л. 235^β) и учитеља (отъчествију својмоу, л. 236^α) па и пророка (нарочито и въ отъчествии својемъ, које просвети мироточењем, л. 236^β) и пустиножитеља (исто), него, иако некако усиљено, и као мученика (истинивъ тѣло свою оудржанимъ и иако кръвију моученичноју облијавъ се слзами својими, л. 236^α), па и као војна крепка (који, оградив сељеноју ораницемъ кръстњнимъ, поданимъ ти отъ владикы твојого, и повојевавъ, в'се злонравије наше отъгна, и сръпомъ вѣры твоје искорѣвши и исѣче тръније прѣльстњоје въ мирѣ својмъ, л. 236^α).

Најзад у Савиној Служби св. Симеону он се истиче изрочито као чудотворац (у стих. 15, 31, 36), као мироточац

(у стих. 3, 15, 19, 40, 49), као просветилац (*светилник и наставник отацаства*, у стих. 1, 27, 32, 48, 50), као бранилац и заштитник очаства (у стих. 23 и 24, у првој видније као заштитник с онога света док се у другом више односи на њега жива, као владара, снажнога въ напастехъ и въ скръбехъ и въ бѣдахъ) и директно као *отацаствољубац* (у стих. 46).

Тако би нам два главна фактора у светачком прослављању Симеонову, Стефан, чини се, више у оглашењу, а Сава у проглашењу, дали јасно обележен светачки тип његов као *чудотворна и мироточива отацаствољупца*, патрона државе: отъчества си, въссеј сръбъскъ землъ и поморъскъ, које су они, следеши његову учительском примеру, утврдили: први краљевством својим а други архиепископством својим.

А тиме нам, и ван потврдних поређења у списима својим, указали на директан углед свеца коме су га прилагођивали, на св. Димитрија Солунскога.

Каквог је типа светац био св. Димитрија Солунски најбоље нам је показао Х. Гелцер у расправи *Die Genesis der byzantinischen Thematikenverfassung*²²⁾. Приказујући како се Хришћанство паганизирало преношењем мотива о старогрчким божанствима на хришћанске светеце, истакао је нарочито св. Димитрија Солунскога. За њега каже: „Он је управо θεός πολιούχος града Солуна, његов Ζεύς πολιεύς. Као такав, прелази он подвизима својим далеко ван граница које црква даје свещима. Све солунско Хришћанство било је у култу св. Димитрија. Христос се уз него спомиње само honoris causa... Као Аполо и Херакле има он назив Σωσίτολης. Он је отацаствољубац par excellence, патрон, заштитник, у кога Солун верује слепо као Млеци у св. Марка... Његови су епитети нарочито интересантни. Разуме се, коректно црквенски, он се назива слугом Божјим, или после Бога (Христа) он долази на прво место. Бог, који је увек као иза завесе, добива поред стално „дејствујућег“ свеца само неку врсту

²²⁾ Abhandlungen der phil.-hist. Classe d. Königl. Sächsischen Gesellschaft d. Wissenschaften, Bd. XVIII, Heft V, Leipzig 1899. Стр. 53 и даље.

почасног првенства. Поента у заклетви управо је у имену свешта: ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ὄντος Δημητρίου! Даљи су му епитети: „σωφίατρις, φιλόπολις, φιλόπατρις, πολίτης καὶ προστάτης, λατρωτής, ὀπερασπιστής τῆς πόλεως“. Даље, на стр. 61/62, Гелцер још каже: „Св. Димитрије није утвора, спектрум који се само носи и у сну јавља, него жив живцат херој који у сред дана, у свој грубој материјалној стварности, врши своје теофаније: φάνεται δὲ κατ' ὄντα ἀλλὰ καθ' ὄπαρ, non in somnio sed in veritate apparet... Тако, да га могу видети не само верници него и неверници (Јевреји на пр.)... Као оно у дане Омира, силазе богови међу људе, боре се за њих као пред Тројом, и говоре са својим љубимцима повериљиво, као Атина с Одисејем“.

Такав је светац и наш Симеон. Као правог отачаство-љупца и воина Господњег, који се јавља као стварни, материјални, заштитник и помагач отачаству кад га нападну не-пријатељи оружаним силама, приказује нам Стефан оца свога на пр. у чуду „четвртом“, завршујући причу о упаду Борила и Филандра овако (л. 229β/230α): И вънезапо въ полуношти въпль бысть, и расина прѣподоб'ны опльчив'ше се врагы наше невидимо. И страхомъ великомъ об'юти тавлениемъ господи моюго светаго и знамениемъ јединъмъ иже отъ нико побѣждени, отъбъгоу, съсъцающсте сами себе дроугъ дроуга... Још видијије истиче Стефан Симеоново стварно а војничко учешће у догађајима овосветским у чуду „петом“ о Стрезу. После приче о неуспелом посланству Савином, каже он (л. 232α/β): Абиж помоштию прѣсвѣтыиј Богородици и силою светаго Симеона, иже подръжитъ крѣп'коу дланию отъчествији њеномъ, иакоже добропобѣд'ни и пособивы и отъчествији люб'ција страстотр'пција Димитрији пронзи цара ближикоу сего [Калојована] и злоу съмртији оумори не дады обидѣти отъчествија њенога, тако и сии мои господинъ светыни, пособе и хране отъчествији њеномъ, прон'зи сего злаго [Стреза], и издишше посрѣдь народа злоу съмртији... Тако још, посредно, и у чуду „шестом“ с Михаилом Драчким, где Симеон није био сам извршилац казне него је умолио за то св. Ђорђа а овај потстакао на то раба једнога (л. 234β/235α); па у чуду последњем, где се каже за цариградскога цара Јериса како

није могао изити мимо отчествије моје, затворих' бо в'се стъзы њего помоштију светаго господа мојега (л. 243^а).

На то стварно а војничко учешће Симеоново у одбрани отаџства, чак и на умртвљавање напасника, алуђира се нарочито у стихири 23 у Савиној Служби св. Симеону (Сп. св. С., стр. 180).

Да је пак св. Димитрије Солунски послужио за углед св. Симеону Новом Српском, оди. „учитељу српском и новом мироточцу“, како се зове у рукописним минејима са Службом Теодосијевом, и као *мироточац* — сасвим је очигледно, иако се ни у Стефановом ни у Савином спису за светачку прославу његову не налазе потврдна поређења и за то. Треба се сетити на пр. само тога да је Сава одлазећи у Солун, унек свраћао на мироточиви гроб св. Димитрија да му се поклони и да се мирише. Наводећи Савино пророштво о Симеону, Доментијан у оба Житија (стр. 87 оди. 186) каже: „Ты бо (Симеоне), рече (Сава), пришьдь въ Светою Гороу, велики мироточьць господемъ ювиши се, подобнь светому Димитрију.

VIII.

Најзад, у вези с питањем о светачком типу Симеонову по угледу на св. Димитрија Солунскога, типскога отаџствољупца и мироточца, још и ово завршно питање: *Коме је управо био пошребан Симеон као светац уопште, а нарочито као светац овога типа, државнога патрона?*

Светој Гори, и иначе пуној светиња и светаца, која је већ имала свога „патрона“ у Богородици, свакако не. Хиландару, тек заснованом манастиру, сиромашном још у светињама, можда; али тада, вероватно пре као светац типа светогорскога, као пустиножитељ и учитељ као на пр. Атанасије Атонски и др. Као такав у основи, као учитељ нарочито, оквалификован је и прави наш „Светогорац“ Сава. А и он је, видели смо, у списима ранијим од Службе ту квалификацију Симеонову као *учитеља* (српскога стоји и у наслову Службе Теодосијеве на правом месту) нарочито истицао, те му је вероватно у прослављању, везаном за Хиландару,

дар, тај назив и придаван као главни. Осем тога, у вези са легендом хиландарском, с мотивом о виђењу Спаситеља, и типа св. Симеона Богопримца, опет учитеља.

Светац *отаџаствољубац*, не само пастир добри стаду свом, наставник и утврдилац праве вере и прогонилац јереси, те и учитељ за живота, него, и више још, после смрти, а тада и војнички бранилац, заштитник, патрон — био је пре свега потребан народу (*Новом Израиљу*, по Доментијану и Теодосију) и земљи отаџства свечева, њиме заснованој држави висеј сръбъскыи землю и поморьскыи.

Они који су ту њиме засновану државу утврђивали у независности, Стефан као краљ у политичкој а Сава као архиепископ у црквенској, у исто су време и они који су Симеона-Немању оквалификовали као свеца *отаџаствољупца*, патрона народу, држави и цркви, а с обзиром на ову још и као *мироточца*. Кад? Онда када је потреба таквог свеца била најпреча; онда кад су и они, Стефан као краљ (од 1217) а нарочито Сава као архиепископ, с својим Архиерејским сабором, били и сами оквалификовани надлежним за бирање и званично проглашавање свеца, свога државног патрона. Дефинитивно, године 1219, кад се вратио Сава из Никеје као архиепископ, с припремним оглашавањем неозваничним у току година протеклих од преноса Симеонових моштију у Студеницу (1208) до Савина архиепископства (1219).

Другим речима: проглашавање Стефана за краља (1217 и 1221)²²⁾, Саве за архиепископа (1219) и Симеона за свеца патрона (1219) — три су главна момента једног државотворног плана, извршеног од Немањиних синова а замишљеног од њега још. Та три момента стоје, dakле, у једној организкој вези. Та присна органска везаност између Савина архиепископства, Симеонова светаштва и Стефанова краљевства, и сама собом без ранијих доказа, неодољиво би наметала претпоставку и о временској приснијој везаности између споменута три главна момента у формирању старе државе ишче и главног стуба њенога, цркве народне. С обзиром на „об-

²²⁾ Др. Д. Анастасијевић: Је ли Св. Сава крунисао Првовенчанога? у Богословљу, X, св. 2—3, стр. 312.

новљено" и "освећено" крунисање Стефаново од Саве, та би три значајна момента и падала у низ година 1219—1220—1221.

А у том обојем формирању, по признању и краља Стевана Првовенчанога, главну улогу је имао брат му Сава. Државотворни план тај, значи, у основи је план светога Саве. Али, без смањивања заслуга Савиних, план тај чини се да је само даљи израз ранијега, основнога државотворног плана Стефана Немање, израз онога плана у чијем је извођењу један од првих потеза било — *одлажење* (можда: *слanje?*) *Савино у калуђере*.

Велики државотворски дар оснивача старе државе и народне цркве наше, великог жупана Стефана Немање и великосхимника Симеона, у највећој мери наследио је најмлађи му син, Сава.

*

Главно учешће Савино у свем том тројаком извођењу главног државотворског плана Стефана Немање и његових синова, јасно је осећано и нарочито наглашено у Служби на памет успења св. Саве (најраније, 14 јануара 1236, у Трнову), проглашенога одмах по смрти за свешта (въ светыхъ светаго). У једној стихире те најстарије му Службе (СКАК. Споменик III, стр. 167) каже се:

Подобаше сръбъсцъи земли Савоу имѣти архиєрѣя аки нѣкою тварь царьскою, оукраси бо прѣстоль отъчества си и оувезе трыплетенимъ вѣн'цемъ...